

22
(1444)-сон
3-iyul
2020

Xabar

ERURSEN SHOH, AGAR OGOHSEN SEN
AGAR OGOHSEN SEN, SHOHSSEN SEN

О‘ЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI AXBOROT TEXNOLOGIYALARI VA KOMMUNIKATSIYALARINI RIVOJLANTIRISH VAZIRLIGI NASHRI

1992-yil martdan chiqa boshlagan www.xabar.uz

УШБУ СОНДА:

ХАРАКАТЛАР СТРАТЕГИЯСИ

Суд фаолиятида рақамли технологиялар **2-бет**

ТАҚДИМОТ

Мақсад — чекна қишлоқлардаги истеъдодларни катта саҳнага олиб чиқиш **3-бет**

НОЁБ ЖАРАЁН

Тошкентдаги Амити университетига кириш имтиҳонларида сунъий интеллектдан фойдаланилди **4-бет**

ТЕХНОЛОГИИ

В Узбекистане выпустили первый аппарат ИВЛ **6-бет**

АКС-САДО

Газеталар ўлмаган, ҳеч қачон ўлмайд **8-бет**

БУНИ ХАЁТ ДЕЙДИЛАР

Этик юваётган аёл **10-бет**

КОРОНАВИРУСДАН ХИМОЯЛАНАМИЗ

Смартфонни қандай тозалаш керак? **16-бет**

Технологиялар

1 миллиард фойдаланувчи
тўплаши учун
сарфланган йиллар

Дебит карталари — 41 йил

Онлайн банкинг — 19 йил

Смартфонлар — 16 йил

Интернет — 14 йил

3G — 12 йил

4G — 4 йил

5G — 3,5 йил.

Манба: Инфограф

ЎЗБЕКЧА МУҚОБИЛИНГИЗ БОРМИ?..

Рақамлаштириш жараёнида давлат тилидан фойдаланиш имкониятлари

Бугун “рақамли”, “рақамлаштириш” ёки “электрон ҳукумат” сўзлари инсон ҳаётининг ҳар бир жабҳасига кириб улгурди. “Рақамли телевидение”, “рақамли иқтисодийёт”, “аграр соҳани рақамлаштириш”, “ахборот тизими”. Бу рўйхатни узоқ давом эттириш мумкин. Бу каби тушунча, сўз ва атама-

ларнинг кириб келиши жараёнида бир қанча саволлар тугилади: Хўш, ахборот-коммуникация технологиялари соҳасига оид сўз ва атамаларнинг маъносини ҳаммамиз ҳам тушунамизми ёки тўғри талқин қила оламизми?

УЧИНЧИ ТАШАБУС

IT-Паркнинг Гулистон филиали очилди

Жорий йилнинг 30 июн куни Сирдарё вилоятининг Гулистон шаҳрида Дастурий маҳсулотлар ва ахборот технологиялари технологик паркининг Гулистон филиали очилди. Филиалнинг тантанали очилиш тадбирида Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазири Ш.Содиқов ва Сирдарё вилоят ҳокими Ф. Мирзаев иштирок этди.

Дастурий маҳсулотлар ва ахборот технологиялари технологик паркининг Гулистон филиали Президентимиз томонидан парламентга йўлланган Мурожаатномада кўрсатилган муҳим ва долзарб вазифаларни ва Илм-маърифат ва рақамли иқтисодийetni ривожлантириш йилида амалга оширишга оид Давлат дастуридаги вазифаларни бажариш ас-

носида ташкил этилди.

Технопаркда маҳаллий ёшлар, тадбиркорлар, янги хунар ўрганиш истагида бўлган фуқаролар учун кенг қулайликлар яратилган. Жумладан, коворкинг маркази ва ўқув хоналари, бизнес инкубатор, киберспорт хонаси ташкил этилган.

IT-Парк Гулистон филиалининг умумий ер майдони 0,63 гектарни ташкил қилади. Жами 1600 квадрат метр майдонни эгаллаган икки қаватли бу кўркам бинода 100дан ортиқ иш ўрни яратилган. Шунингдек, ахборот технологиялари соҳасида хизмат кўрсатадиган ўндан ортиқ корхоналарни жойлаштириш учун ҳам мўлжалланган бўлиб, корхоналарга ўз фаолиятини амалга ошириш учун зарур инфратузилма, шу жумладан, юқори тезликдаги интернет, замонавий лабораториялар, коворкинг маркази, офис

майдонлари рақамли технологиялардан фойдаланиш имконияти яратилган. Маркетинг, юридик ва бошқа консалтинг хизматлари кўрсатилади.

2 ХАРАКАТЛАР СТРАТЕГИЯСИ

Jumadan
Jumagacha

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев жойларда ижтимоий-иқтисодий ислохотларнинг бориши, йирик лойиҳалар билан танишиш, аҳоли билан мулоқот қилиш мақсадида 26-27 июн кунлари Наманган вилоятида бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 29 июн куни Туркменистон Президенти Гурбангули Бердимухамедов билан телефон орқали мулоқот қилди. Суҳбат аввалида давлатимиз раҳбари Гурбангули Бердимухамедовни таваллуд куни билан самимий табриклаб, унга мустақам соғлиқ, фаровонлик ва катта зафарлар тилади. Телефон мулоқоти чоғида икки томонлама ҳамкорликка доир ва минтақавий аҳамиятга молик долзарб масалалар кўриб чиқилди.

Ўзбекистон Республикаси ташқи ишлар вазири Абдулазиз Комилов "Марказий Осиё – АҚШ" ("CS+1") видеоконференциясида иштирок этди. Тадбирда, шунингдек, Қирғизистон Республикаси ташқи ишлар вазири Чингиз Айдарбеков, Қозғистон Республикаси ташқи ишлар вазири Мухтар Тлеуберди, Тожикистон Республикаси ташқи ишлар вазири Сирожиддин Мухриддин, Туркменистон ташқи ишлар вазири Рашид Мередов ва АҚШ Давлат котиби Майкл Помпео иштирок этди. Томонлар минтақавий иқтисодий ҳамкорликни мустақамлаш, замонавий таҳдид ва хатарларга, жумладан, коронавирус тарқалишига қарши курашининг долзарб масалаларини муҳокама қилдилар.

Ўзбекистон Республикаси Президенти 2020 йил 29 июн куни имзолаган "Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги фармонга кўра Ўзбекистон Республикаси Коррупцияга қарши курашиш агентлиги ташкил этилди. Агентлик коррупциянинг олдини олиш ва унга қарши курашиш соҳасида давлат сиёсатини шакллантириш ва амалга ошириш, давлат органлари, оммавий ахборот воситалари, фуқаролик жамияти институтлари ва бошқа давлат сектор вакилларининг биргаликдаги самарали фаолиятини таъминлаш, шунингдек, мазкур соҳадаги халқаро ҳамкорлик учун масъул бўлган махсус ваколатли давлат органи ҳисобланади. Фармон билан янги агентликнинг асосий вазифалари белгилаб берилди.

Матбуотда Ўзбекистон Республикаси Президенти имзолаган "Аҳоли томорқаларидан фойдаланиш самарадорлигини оширишнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида"ги ҳамда "Бўш турган объектлардан самарали фойдаланишни ташкил этиш ва ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарорлар эълон қилинди.

Суд фаолиятида рақамли технологиялар

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев раислигида 30 июн куни одил судловни таъминлаш ва коррупцияга қарши курашиш борасидаги вазифалар муҳокамасига бағишланган видеоселектор йиғилиши ўтказилди.

Президент талаби

Давлат раҳбарининг матбуот хизмати хабар қилишича, йиғилишда ҳозирги тергов сифати ва ходимлар малакаси талабга жавоб бермаслиги таъкидланган. Мисол учун, жорий йилнинг 5 ойида тергов органлари асоссиз айб қўйган 323 нафар фуқаро судлар томонидан оқланган, 1 минг 854 нафар шахсга нисбатан қўйилган асоссиз айбловлар олиб ташланган. Ўтган йилнинг ўзида 236 нафар оқланган шахсга давлат ҳисобидан 6,7 миллиард сўмлик моддий ва маънавий зарар тўлаб берилган.

Маълумки, судлик лавозимини эгаллаш учун муайян иш стажига эга бўлиш, Судьялар олий мактабини ўқиб тугатиш каби талаблар қўйиш орқали танлов кучайтирилди.

Энди терговчиликка номзодларга ҳам шунга ўхшаш талаблар қўйилиши кераклиги қайд этилди. Жумладан, бир қатор мутасадди идораларга Тергов институтини ташкил этиш, терговчилик касбини эгаллашга мутлақо янги талабларни ишлаб чиқиш, соҳага илғор тажриба ва стандартларни жорий этиш вазифалари қўйилди.

Яна бир муҳим масала – ҳуқуқ-тартибот идораларида ишларнинг терговга алоқадорлиги бузилиб кетган. Хусусан, шундай жиноят турлари борки, уларни ҳар қандай тергов идораси тергов қилиши мумкин бўлса, айрим моддалар эса қайси тергов органига мансублиги қонунда кўрсатилмаган.

Шунингдек, 2018-2019 йилларда биринчи инстанция судларида жами 192та жиноят иши бўйича 307 нафар шахс оқланган бўлса-да, ҳеч қайси ҳолатда прокурор айбловдан воз кечмаган. Шу боис тергов жараёнидаги хатолар суд мажлисида аниқланса, прокурор суднинг тугашини кутиб ўтирмасдан, ўз ташаббуси билан айбловдан воз кечадиган тартиб жорий этилиши лозимлиги қайд этилди.

– Суд биносига келган ҳар бир инсон Ўзбекистонда адолат борлигига ишониб чиқиб кетиши керак. Бу Президент талаби – дея таъкидлади давлатимиз раҳбари.

Бироқ, жорий йилда аҳолидан келиб тушган мурожаатларнинг 8 мингдан зиёди ёки 44 фоизда судларда ишлар тўлиқ ва ҳолис кўрилмаётгани, узоқ муддат чўзилаётгани билдирилган.

Яна бир мисол, 2019 йилда иқтисодий судларда апелляция, кассация ва назорат тартибиде кўрилган ишларнинг 2,5 мингдан ортиги, яъни 44 фоизи бекор қилинган ёки ўзгартirilган. Бу ҳар икки шикоятдан бири бўйича туман ва

вилоят иқтисодий суди чиқарган қарорлар юқори судда ўзгараётгани, тадбиркор ва инвесторлар сарсон бўлаётганидан далолат беради.

"Бир суд – бир инстанция"

Йиғилишда мутасаддиларга илғор тажрибалар ва халқаро стандартлар асосида суд тизимини "бир суд – бир инстанция" тамойили асосида қайта кўриб чиқиш топшириғи берилди.

Суд тизимида эскилик сарқити бўлган, ўз номи билан ҳам суднинг мазмун-моҳиятига тўғри келмайдиган "назорат тартибиде ишларни кўриш" амалиётидан тўлиқ воз кечилди.

Президент Шавкат Мирзиёев судьяларнинг адолатли қарор қабул қилишларига таъсир ўтказувчи барча омилларни, шу жумладан Олий суд раиси ва Бош прокурорнинг протест келтириш ҳуқуқини бекор қилиш таклифини илгари сурди. Парламент палаталари ушбу таклифни кўриб чиқади.

Судлар чиқараётган қарорлар фақат суд мажлисида текширилган далилларга асосланиши лозимлиги таъкидланди. Айрим судьялар тергов материалларига боғланиб қолгани, бу эса қонун, суд ва давлат обрўсига путур етказиши қайд этилди. Одил судлов халқнинг кўз ўнгиде, очик-ошкора амалга оширилиб, адолат қарор топиши лозимлиги айтиб ўтилди.

Давлатимиз раҳбари, шунингдек, судга бориш учун айрим туман ва шаҳарларимизда одамларга қулайлик яратиш зарурлиги ҳақида гапирди. Мисол учун, аҳолиси энг кўп туманлардан бири бўлган Ургутда (500 минг киши, 102та маҳалла) фуқаролик суди йўқлиги сабабли 80 километр йўл босиб, Тойлоқ туманлараро судига борилади.

Шу боис судлар ва уларнинг фаолиятини оптималлаштириш бўйича топшириқлар берилди.

Хусусий мулк қонун ва суднинг кафолатли ҳимоясида бўлиши зарур

Охириги бир ярим йил ичида судлар томонидан ҳокимларнинг ер ажратиш, бино-иншоотларни бузиш ва хусусийлаштиришга оид 1 минг 730та қарори бекор қилинган.

Суд орқали ер муносабатлари билан боғлиқ мингта, уй-жой бузилишига доир

51та, хусусийлаштиришга оид 62та ҳолатда фуқаролар ва тадбиркорларнинг ҳуқуқлари тикланган.

Хусусийлаштириш натижаларини қайта кўриб чиқишни бекор қилиш, умуман, давлат идораларининг бундай ташаббус билан чиқишига йўл қўймаслик ва бу қонунда мустақамланиши кераклиги кўрсатиб ўтилди.

Ерга бўлган ҳуқуқлар кафолати кучайтирилиб, мулкий ҳуқуқларни бекор қилиш фақат суд тартибиде ҳал этилишини қатъий белгилаш зарур, деди Президент.

Вилоят, туман (шаҳар) ҳокимлари, барча сектор раҳбарлари ўз ҳудудларида ушбу талабларга қатъий амал қилинишини таъминлаш шартлиги қайд этилди.

– Бир нарсани билинглр – сармоя киритаётган инвестор биринчи навбатда ўз ҳуқуқлари суд орқали кафолатли ҳимоя қилинишига эътибор беради. Ҳамма раҳбарлар қулоғига қўйиб олсин: суд фаолиятига аралашига ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ – дея таъкидлади Шавкат Мирзиёев.

Судьянинг фаолиятига тўсиқлик қилгани ва адолатсиз қарор чиқаришга мажбурлагани учун жавобгарликни кучайтириш бўйича қонун лойиҳаси ишлаб чиқилади.

Суд фаолиятида рақамли технологиялар

Йиғилишда суд фаолиятида рақамли технологияларни кенг жорий этиш бугунги давр талаби экани қайд этилди. Жорий йил якунига қадар Олий судда ягона "Адолат" ахборот тизимлари комплексини ишга тушириш вазифаси юклатилди.

Бунда барча учун судларга электрон мурожаат қилиш, мурожаатлар ҳолатини онлайн тарзда кузатиш, тарафларга маълумотларни электрон шаклда юбориш имконияти яратилади.

Судлар жорий йилда видеоконференция алоқа тизими билан 100 фоиз камраб олиниши лозимлиги таъкидланди.

Видеоселектор йиғилишида навбатдаги муҳим масала – коррупцияга қарши кураш борасида ислохотлар муҳокама қилинди.

Жумладан, 143та давлат хизматлари электрон шаклга ўтказилиб, 35та идорада талаб қилинадиган ҳужжатлар сони ва хизмат кўрсатиш вақти 2 ҳисса қисқарди. Бюджет харажатлари, давлат харидлари, ер, бино ва иншоотларни олдиротиш қилиш жараёнига ошқоралик ва очиклик тамойиллари жорий этилди.

Мутасаддилар йиғилишда муҳокама қилинган масалалар ижросини ташкил этиш юзасидан ахборот берди.

АКТ ВАЗИРЛИГИ ВА “КАСПЕРСКИЙ ЛАБОРАТОРИЯСИ” КИБЕРХАВФСИЗЛИК МАСАЛАЛАРИНИ МУҲОКАМА ҚИЛДИ

Жорий йил 30 июн куни Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги ва “Касперский Лабораторияси” компанияси билан ҳамкорликда “Ўзбекистон Республикасида киберхавфсизлик масалалари: Стратегик сессия” мавзусида онлайн-конференция ўтказилди.

Конференцияда вазирлик ва идораларнинг ахборот хавфсизлиги билан ишлайдиган маъсул ходимлари, институтлар, илмий муассасалар, оператор ва провайдерларнинг техник директорлари ҳамда бошқа ҳўжалик субъектлари маъсуллари иштирок этишди.

Тадбир доирасида давлат сектори, sanoat объект ва корхоналарида ахборот хавфсизлиги долзарб масалалари кўриб чиқилиб муҳокама қилинди. Иштирокчиларга кибертаҳдидларнинг олдини олишга, давлат объектлари ва тизимларида мониторинг ўтказишга ва тўлиқ хавфсизликни таъминлашга йўналтирилган ишланма ва технологиялар тақдим этилди.

– Ўзбекистон Республикасида барча иқтисодий тармоқларида олиб борилаётган рақамли ислохотлар ҳозирда барча давлат ва ижтимоий соҳаларни ривожлантиришда ўз ижобий самарасини кўрсатмоқда, – деб таъкидлади “Касперский Лабораторияси” компаниясининг Марказий Осиё, МДҲ ва Болтиқ давлатлари бўйича бошқарувчи директори Евгений Питолин.

– Рақамли технологияларнинг кириб келиши, кенг жорий этилиши ва кибертаҳдидларнинг кўпайиши туфайли

ҳозирда давлат томонидан ахборот хавфсизлиги масаласига катта эътибор қаратилмоқда. Айни вақтда миллий Ахборот хавфсизлиги мониторинги марказининг (SOC) яратилиши кучли трендга айланиб қолмоқда. Мазкур марказлар бир қатор вазифаларни амалга оширишга: кибертаҳдидларни аниқлашга, киберхужумларни бартараф этишга ва барча давлат тизимларининг тўлиқ хавфсизлигини таъминлашга йўналтирилган. Бу борада киберхужумлардан ҳимоя қилиш тизимларини ишлаб чиқарувчи дунёдаги етакчи компаниялар билан ҳамкорликда ишлар олиб борилмоқда ва уларнинг тажрибалари мазкур муаммоларни ҳал қилишда фойдаланилади, – деб таъкидлади Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги Ахборот хавфсизлигини таъминлаш бўлими бошлиги Баҳодир Султонов.

Тадбир якунида иштирокчилар киберхавфсизлик соҳасида мавжуд бўлган ишланмаларни ҳамда ахборот хавфсизлик соҳасида ва ягона хавфсизлик экотизимини яратишда кадрлар салоҳиятини оширишга йўналтирилган турли ўқув дастурларини муҳокама қилишди.

МАЪЛУМОТ УЧУН:

“Касперский Лабораторияси” ахборот хавфсизлиги соҳасида 1997 йилдан буён фаолият кўрсатаётган халқаро компания. “Касперский Лабораторияси” компанияси портфолиосига мосламаларни ҳимоя қилишда илгор маҳсулотлар ҳамда мураккаб ва кундан кунга такомиллаштириб бораётган киберхужумларга қарши курашиш махсус ишланма ва сервислар қиради. “Касперский Лабораторияси” технологиялари дунё бўйича 400 миллиондан ортиқ фойдаланувчи ва 250 мингдан ортиқ корпоратив мижозларга хизмат кўрсатади.

ТАҚДИМОТ

МАҚСАД — ЧЕККА ҚИШЛОҚЛАРДАГИ ИСТЕЪДОДЛАРНИ КАТТА САҲНАГА ОЛИБ ЧИҚИШ

Замон талаби ва давр сиёсати туфайли бугун барча соҳага электронлаштирилган тизим кириб борапти. Жумладан, илм-маърифат тизимига ҳам. Бу жараён бутун дунёга хавф солаётган коронавирус пандемияси сабаб янада тезлашиб кетди. Ёш авлод янги технологиялар сари интилиб, ҳатто ўйинчоқларнинг ҳам мураккаб функциялилари танланаяпти. Илм-маърифат ўчоги саналган босма нашрлар, китоблар ўрни электрон турлари билан тўлдирилмоқда. Шундай экан, келажакда электрон кутубхоналарга бўлган талабнинг ортиб бориши турган гап.

29 июн куни Муҳаммад ал-Хоразмий номидаги АКТга ихтисослашган мактаб ташаббуси билан ташкиллаштирилган тадбирда ёш йигит-қизларнинг инновацион ва креатив ёндашуви орқали яратилган ишлари тақдими бўлиб ўтди.

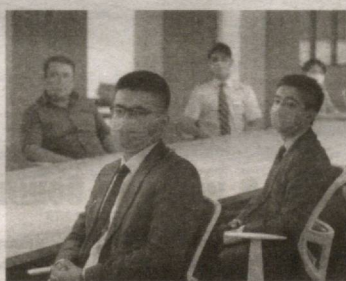
Хабарингиз бор, яқинда мактабнинг иккита гуруҳи ҳар йили 10–18 ёшли қизлар ўртасида ўтказиладиган “Technovation Girls” халқаро танловининг ярим финалига чиққан эди. Бу ушбу таълим даргоҳининг ўқувчилари “Mizash” ва “Origami” жамоаларидир. Тақдимотда мазкур жамоалар аъзолари Азиза Тўлаганова, Василя Носирова, Асал Чўпўлатова ва Мадина Баҳодировалар қатнашиб, ўз мақсадлари билан ўртоқлашди. Улар жамаият, таълим, соғлиқни сақлаш, бизнес ва бошқа йўналишларда мавжуд муаммолар ечимини дастур кўринишида ишлаб чиқишди. Уч ой давомида кичик гуруҳдагилар (10–14) дастур ва видеоролик, катта гуруҳдагилар эса (15–18) дастур, бизнес режа ва видеоролик ярати-

шди. Лойиҳада иштирокчи қизларга менторлар ёрдам беради.

“Статистик маълумотларга кўра, бутун дунёда ёш болаларнинг зўравонликка учраш ҳолати 70 фоизни ташкил этмоқда. Биз “Origami” жамоаси бу ҳолатларни тўхтатиш ва олдини олиш мақсадида ушбу мавзунини танлади ва “RoundEx” дастурини ишлаб чиқдик. Бугун тақдим этилган видеороликлар орқали асосий гоёни сиз азизларга етказиб бериш ниятидаммиз”, – дейди лойиҳа қатнашчиларидан бири Азиза Тўлаганова.

Яна бир иштирокчи Асал Чўпўлатова эса: “Биз “Technovation Girls” танловида иккинчи йил иштирок этишимиз. Ўтган йили ҳам шу лойиҳамиз билан яримфиналга чиққандик, бу йил унга киберзўравонлик қисмини қўшидик ва финалга чиқиш ниятидаммиз”, – деди ҳаяжон билан.

“Mizash” жамоаси аъзоси Мадина Баҳодировога сўз берилганида: “Биз аутизм

касаллигига чалинган болаларнинг ақлан ривожланишига ёрдам берувчи АБА-терапияга асосланган мобил ўйин яратдик. Тақдим этилган видеоролик орқали асосий гоёни етказишга уриндик”, – деди тўлқинланди.

Ҳа, бугунги ёш авлодда ташаббус кучли. Фақат уларни қўлаб-қувватлаш, йўналтириш ва рағбатлантириб туриш керак.

Тадбирнинг давоми яна бир лойиҳачи, яъни ёш ёзувчи ва шоирлар асарларини жойлаштириш учун янги платформа яратган ёшларимиздан бири Темурмалик Останакўловнинг тақдимигога уларниб кетди. Бу юртимиз аҳолиси, айниқса, ёшлар орасида китобхонлик тарғиботини кучайтиришга мўлжалланган ўзига хос инновацион лойиҳа бўлибди.

У Ўзбекистонда илк бор онлайн китоб савдо портални ташкил этибди. Маз-

кур лойиҳага кўра, мижоз китобни тўғридан-тўғри наشريётдан сотиб олиши мумкин. Порталнинг қулайлиги шундаки, мижоз китобни харид қилишдан аввал ундан олинган парчани электрон шаклда ўқиш имкониятига эга. Бу ҳаракатлар Андроид ва iOS операцион тизимлари учун ишлаб чиқилган махсус иловада амалга оширилади. Сотиб олинган электрон китоблар онлайн – булутда сақлангани боис уни смартфонга юклаб олиш ҳамда кейинчалик тарқатиш имкони йўқ. Ушбу платформага ёш ёзувчи ва шоирлар ўз асарларини жойлаштириши мумкин. Уларга қўлэмаларини китоб шаклига келтиришда юқори тоифали муҳаррирлар, расомлар, дизайнерлар ҳамда ижодкорларни руҳлантирувчи менторлар кўмаклашади. Ҳамкорлик тўлиқ онлайн тарзда амалга оширилиши ҳам мумкин. Гонорарлар эса тўғридан тўғри муаллифлар ҳисоб рақамига ўтказилади.

Бугунги кунда юртимизда дастурлашга катта эътибор қаратилмоқда. “Китобнома” лойиҳаси ҳам IT соҳасини ривожлантиришга, ҳам китобхонликни тарғиб этишга тўлиқ мос келади.

“Бу стартапимнинг асосий мақсади чекка қишлоқлардаги истеъдодли ёш ёзувчи ва шоирларни катта саҳнага олиб чиқишдир!” – дейди ўз ўрнида лойиҳа асосчиси Темурмалик Останакўлов.

Шоҳида ИСРОИЛОВА,
“Xabar” муҳбири

БМТ Тараққиёт дастурининг Ўзбекистондаги ваколатхонаси раҳбари билан онлайн учрашув бўлиб ўтди

Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирининг рақамли иқтисодиёт ва электрон ҳукумат масалалари бўйича биринчи ўринбосари О.Пекос билан Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Тараққиёт Дастурининг Ўзбекистондаги ваколатхонаси раҳбари доимий вакили Матилда Димовска билан онлайн учрашув бўлиб ўтди.

Онлайн мулоқотда Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги ва БМТ Тараққиёт дастури ўртасида электрон ҳукумат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантиришни қўллаб-қувватлаш билан боғлиқ келгусидаги устувор йўналишлар муҳокама қилинди.

Хусусан, БМТД томонидан электрон ҳукумат ва рақамлаштириш соҳасида амалга оширилаётган лойиҳалар, «Рақамли Тошкент» лойиҳасини биргаликда самарали амалга ошириш бўйича ҳам ўзаро фикр алмашилди.

Онлайн учрашув давомида электрон ҳукуматни ривожлантириш ва давлат хизматларини кўрсатиш сифатини оширишга қаратилган маркетинг ва инновацион тадқиқотлар ўтказиш бўйича ҳам ўзаро фикр алмашилди.

НОЁБ ЖАРАЁН

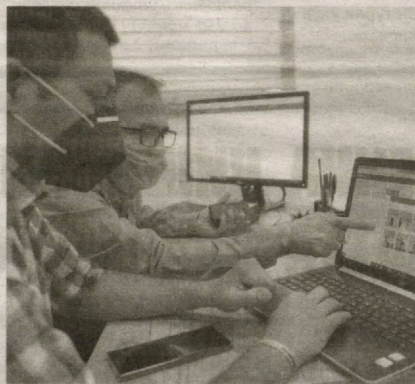
Тошкентдаги Амйти университетида кириш имтиҳонларида сунъий интеллектдан фойдаланилди

Тошкент шаҳридаги Амйти университетида биринчи босқич имтиҳонлари ўтказилди. Имтиҳонлар махсус онлайн форматда ўтказилиб, унда сунъий интеллект имкониятларидан фойдаланилди. Ушбу тизим Ўзбекистонда биринчи марта ишлатилган ноёб жараён бўлди.

Тизим имтиҳон пайтида номзодларнинг юзларини, овозларини ва ҳаракатларини таҳлил қила олади ҳамда абитуриентлар имтиҳон жараёнида тестдан ўтиш учун бошқа ахборот ресурсларидан фойдалана олмайдилар. Бу эса имтиҳоннинг ҳаққоний ўттишини таъминлаб беради.

Имтиҳон давомида абитуриентлар хатти-ҳаракатлари махсус платформа орқали Ҳиндистон томондан бириктирилган 56 нафар профессор томонидан назорат қилинди.

Қайд этилишича, навбатдаги имтиҳонлар 18 ва 19 июл кунлари бўлиб ўтади.

ҚАБУЛ

1-синфга қабул жараёни 6 июлдан бошланади

Жорий йилнинг 6 июлидан 2020-2021 ўқув йили учун умумтаълим мактабларига 1-синф ўқувчиларининг қабул жараёни бошланади.

Пандемия шароитини инобатга олган ҳолда, 1-синфга ўқувчиларнинг ҳужжатлари:

- 6-31 июл кунлари бириктирилган микрохудуд доирасида;

- 1-25 август кунлари мактабларнинг имкониятидан келиб чиқиб микрохудуддан ташқари қабул қилинади.

Шунингдек, пандемия шароитида ота-оналарнинг мактабларда тўпланиб қолишини олдини олиш мақсадида Тошкент шаҳрида тажриба-синов тарихида илк марта 1-синфга борадиган ўқувчиларнинг ҳужжат топшириш жараёни qabul.maktab.uz орқали (5 июлдан) онлайн навбат асосида амалга оширилади. Дастур Тошкент шаҳрида муваффақиятли татбиқ этилса, кейинги ўқув йилидан бошлаб бошқа худудларда ҳам босқичма-босқич жорий қилинади.

2020-2021 ўқув йилида Республика бўйича жами 650 116 нафар бола 1-синфга қабул қилиниши режалаштирилган.

"Рақамли иқтисодиёт тадқиқотлари маркази"нинг функциялари белгиланди

"Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги тизимидаги айрим ташкилотларнинг фаолиятини ташкил этиш чоратадбирлари тўғрисида"ги Ҳукумат қарори (409-сон, 25.06.2020 й.) қабул қилинди.

Қарор билан "Электрон ҳукумат лойиҳаларини бошқариш маркази" ва "Рақамли иқтисодиёт тадқиқотлари маркази" давлат муассасаларининг функциялари белгиланди.

Жумладан, "Электрон ҳукумат лойиҳаларини бошқариш маркази"нинг асосий функцияларидан бири электрон ҳукумат ва рақамли иқтисодиёт лойиҳаларини амалга оширишда ягона технологик ёндашувни таъминлаш, шу жумладан лойиҳавий-техник ҳужжатларни комплекс экспертизадан ўтказиш ҳисобланади.

"Рақамли иқтисодиёт тадқиқотлари маркази"нинг асосий функцияларидан бири давлат органлари ва иқтисодиёт тармоқлари фаолиятида рақамли иқтисодиётни кенг жорий этишда юзага келадиган муаммоларни ўрганиш, таҳлил қилиш ва уларнинг ечимлари бўйича таклифлар тайёрлашдан иборат.

Қарор билан Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги ҳузурида "Бионолардан фойдаланиш ва капитал курилиш дирекцияси" давлат муассасаси ташкил этилди.

Дирекциянинг асосий вазифаларидан бири вазирлик ва унинг тизимидаги ташкилотларнинг бино ва иншоотларини қуриш, реконструкция қилиш ва капитал таъмирлашда буюртмачи вазифасини бажаришдан иборат.

Марказлар ва Дирекция ходимларининг меҳнатини моддий рағбатлантириш, вазирлик билан келишган ҳолда уларнинг низомига мувофиқ амалга оширилади.

Бунда, ушбу низомида ходимларнинг лавозим маошларига 100 фоиз қўшимча ойлик устама қўлланилиши назарда тутилди.

РЕЙТИНГ

Ўзбекистонда интернет тезлиги яна кўтарилди

2020 йил июн ойи иккинчи ярими ҳолатига кўра "Ookla" компаниясининг Speedtest.net сервиси COVID-19 пандемиясининг интернет глобал тезлигига таъсирини эълон қилди. Унинг натижаларига кўра, Ўзбекистонда интернет тезлиги яна кўтарилган.

Жаҳон миқёсида COVID-19 пандемияси шароитида июн ҳолатига кўра интернет тезлиги (Fixed Speed Change) 2 фоизга, глобал мобил интернет тезлиги (Mobile Speed Change) эса дунё бўйлаб 8 фоизга кўтарилган.

Ўзбекистонда интернет тезлиги эса, симли интернет тезлиги 8 фоизга (Fixed Speed Change), мобил интернет тезлиги эса 16 фоизга (Mobile Speed Change) ошган.

Таъкидланишича, Ўзбекистонда охириги бир йилда интернет тезлиги бўйича ижобий ўзгаришлар амалга оширилди. Таҳлилларга кўра, интернет тезлиги қарийб 2,3 баробарга ўсган. 2019 йил март ҳолати бўйича тезлик 11,62 Мбит/с. бўлган бўлса, 2020 йил 1 июн ҳолатида 26,77 Мбит/с. ни ташкил этди. 2020 йил 15 июнга келиб эса Ўзбекистонда интернет тезлиги 27,59 Мбит/с. га кўтарилди.

ЎЗБЕКЧА МУҚОБИЛИНГИЗ БОРМИ?

Рақамлаштириш жараёнида

давлат тилидан фойдаланиш имкониятлари

Замонавий технологияларнинг кундалик ҳаётимизга кириб келиши, хорижий давлатлар билан ўзаро манфаатли ҳамкорлик натижасида тилимизга кириб келаётган янги сўз ва атамаларни шундайлигича қабул қилиш керакми? Ёки уларнинг ўзбек тилидаги муқобилини яратиш мақсадга мувофиқми?

Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими Нозим Комил айтганидек, “Мана, масалан, “велосипед”, “машина”, “поезд”, “самолёт” деган атамаларнинг муқобили борми? Йўқ, Чунки мен юқорида номларини тилга олган нарсалар илгари бизда бўлмаган. Демак, бу атамаларнинг муқобили бўлиши ҳам мумкин эмас. Уларни аллақандай сунъий номлар билан аташ ғирт ноодонлик. Бу сўзлар аллақачон тилимизга ўрнашиб бўлган ва беиннат хизмат қилиб келмоқда. Эсимда, 1989 йили ўзбек тилига давлат тили мақоми берилиши билан тилни бутунлай “тозалаш” тарафдорлари ҳам пайдо бўлди. Аэропортни тайёрагоҳ, самолётни учоқ, институтни олийгоҳ, илмий-тадқиқот муассасаларини илмгоҳ дейиш расм бўлди. Аммо бу ҳол узоққа чўзилмади. Тилимиз бу атамаларни ҳазм қилолмади, тупуриб ташлади. Яна ўз ўзанига тушиб олди” (“Ёшлик” журнали, 2016 йил, 1-сон).

Албатта, хорижий атамаларнинг ўзбек тилидаги муқобилини топиш ва уни муомалага киритиш яхши, аммо баъзи ҳолатлар борки, уларга кўз юма олмаймиз. Шунинг учун етти марта ўлчаб, бир марта кесган маъқул. Қош қўяман деб кўз чикармаслик керак.

Масалан, “электрон давлат хизматлари кўрсатадиган бир ташкилотнинг ахборот тизимини иккинчи ташкилотнинг ахборот тизимига интеграция қилиш” деганда нимани тушунасиз?

Мазкур гадаги “интеграция” сўзи лотин тилидаги “integratio” сўздан олинган бўлиб, “қайта тиклаш”, “тўлдириш”, “боғлаш, улаш” маъноларини билдиради. Демак, фойдаланаётган матнмиизга маъно-мазмунидан келиб чиқиб, ушбу сўз маъноларидан керагини оламиз ва бу гапнинг маъноси икки тизимни бири-бирига боғлаш, улаш, мувофиқлаштириш эканлигини тушунамиз.

Ёки бўлмаса, мобил алоқа хизматлари. Бу сўз инглиз тилидаги “mobile” сўздан олинган бўлиб, ҳаммамиз бир сўзни топишнинг маъносини ёки у ҳақидаги маълумотни билиш мақсадида мурожаат қиладиган googlening айтишича, “ҳаракатчан”, “чаққон”, “кўчма”, “ўзгарувчан”, “беқарор” деган маъноларни билдирар экан. Яна бир жойда унинг маъноси одамлар ўртасидаги алоқани таъминлаш учун фойдаланиладиган кичкина симсиз телекоммуникация қурилмаси дейилиш билан бирга, уни “уяли телефон” билан адаштирмаслик зарурлиги қайд этилган.

Биз эса бу сўзни ўзбек тилида “уяли” деб биламиз. Хўш, энди айтингчи, “мобил” сўзининг ҳамма жойда “уяли” деб ишлатиш мумкинми? Сўз маъноларидан келиб чиқадиган бўлса, йўқ, Чунки мобил сўзининг маъноси биз ўйлагандан, биз тушунгандан кўра кенгрок эканлигини кўриб турибмиз.

Бугун аҳолига қулайлик яратиш, уларга кўрсатилаётган электрон давлат хизматларининг сифатини янада ошириш мақсадида “Электрон ҳукумат” доирасида “Идораларо интеграцион платформалар” яратилмоқда. Бу ерда “Идораларо” деган сўздан бир нечта идора ҳақида гап кетаётганлигини бир қарашда тушуни оламиз. Шу ўринда бу тушунчани “Идораларо мувофиқлаштирилган майдонча” дейиш ҳам мумкин. Лекин ах-

борот-коммуникация технологиялари соҳаси мутахассисларини тайёрлаш жараёнида асосан рус ва инглиз тилидаги манбалардан фойдаланилганлиги учун оддий аҳоли у ёқда турсин, мутахассисларга ҳам бунини тушунтириш осон эмас. Улар учун биринчиси маъқулроқ, тушунарлироқ, “Интерактив давлат хизматлари” деган тушунча ҳаётимизга янада чуқурроқ сингиб бормоқда. Бу ердаги “интерактив” сўзи яна ўша googlening таъкидлашича, “ўзаро ёки бир-бирига таъсир қиладиган ёки кўрсатувчи” деган маънони билдиради. Шундан келиб чиқиб, “ўзаро мувофиқлаштирилган/бирлашган давлат хизматлари” дейиш тўғри бўлади, менимча.

“Коммуникация” сўзи лотинчадан келиб келган бўлиб, фойдаланилаётган жумлага қараб, жамлаш, боғлаш, умумлаштириш, хабар/маълумот/фикр/ахборот алмашиш, алоқа қилиш каби маъноларни билдиради. Лекин биз бу сўзнинг ўзбек тилидаги маъноларидан кўра, унинг ўзини ишлатишни афзал деб биламиз.

Жуда кўп йиллардан буён “абонент” сўзини ишлатамиз. Сирдан олиб қараганда бу сўз ўзбекчадек бўлиб кетган. Яъни, тилимизга ўзлашишга улгурган. Аслида бу сўз француз тилидаги “abone” сўздан олинган бўлиб, “обуна бўлмоқ” деган маънони билдиради. Ўзбек тилида эса уни “мижоз”, “фойдаланувчи” дейиш мумкин. Лекин биз бу сўзлардан фойдаланганимиз. Юқорида айтилганидек, бу сўз қон-қонимизгача сингиб кетган.

“Онлайн эфир”, “онлайн радио”, “онлайн телевидение”, “онлайн дўкон”, “онлайн ўқитиш” каби тушунчалар ҳам жуда кўп фойдаланилмоқда. “Онлайн” сўзи ишлатилган жойда интернет алоқаси мавжудлиги тушунилади. Демак, уйдан туриб бу хизматлардан фойдаланиш мумкин. Хўш, бу сўзнинг биз билган “жонли”, “тўғридан тўғри” маънолари юқоридаги ҳолатларга мос келадики?

“Виртуал”. Бу сўзни кўпинча алоқа кўринишида ишлатамиз. Яъни, виртуал алоқа. Бу алоқа жараёнида сиз гаплашаётган одам ёнингизда эмас, телефон ёки интернет алоқаси ёрдамида у билан фикр алмашасиз. Хўш, бу жараёни ўзбек тилида қандай атаймиз?

лида қандай атаймиз?

“Жойстик”. Қайсидир тизимга координаталар киритишга мўлжалланган қурилма. Жойстик пластмасса ғилоф шаклида ясалган бўлиб, унга тик равишда дастак ўрнатилади. Жойстик автоматлаштиришнинг турли соҳаларида ва компьютер ўйинларида ишлатилади (Замонавий компьютер технологияларига оид атамаларнинг русча-ўзбекча изоҳли лугати. “UNICON.UZ” ДУК, 2015.).

Ҳаммамизнинг уйимизда телевизор бор. Маҳаллий ва хорижий телеканаллар орқали эфирга узатилаётган дастурларни мириқиб томоша қиламиз. Шу жараёнда “телевизор”, “телевидение”, “антенна” каби сўзлардан фойдаланамиз.

“UNICON.UZ” – Фан-техника ва маркетинг тадқиқотлари маркази давлат унитар корхонаси томонидан 2014 йилда ишлаб чиқилган “Телевидение оид атамаларнинг русча-ўзбекча изоҳли лугати” да ушбу сўзларнинг қандай маънони англатиши берилган:

Телевизор: Маиший телевизион қабулқилгич.

Телевидение: Ҳаракатланмайдиган ёки ҳаракатланадиган объектларнинг бир-бирини алмаштирадиган тасвирини узатиш учун мўлжалланган электралоқа тури. Умуман олганда, телевидениенинг асосий қўлланилиши телевизион эшитириш ҳисобланади, лекин телевидение, шунингдек, саноатда, фанда, медицинада ва бошқа соҳаларда ҳам қўлланилади.

Антенна: Радиотўлқинларнинг нуралини ёки қабул қилиниши учун мўлжалланган қурилма. Антенналар бажарадиган вазифасига кўра, қабул қилувчи, узатувчи ва қабул қилувчи-узатувчи антенналарга ажратилади.

“Ўзбекистон миллий энциклопедияси” давлат илмий нашриёти томонидан нашр қилинган “Ўзбек тилининг изоҳли лугати” да эса ушбу сўзларнинг асл маънолари келтирилган:

Телевизор: (теле. + лот. visio – кўриш; кўрсатув). Телестудиядан узатиладиган телесигналларни тасвир ва овоз тарзида қабул қилиб, кўрсатадиган ва эшитирадиган аппарат.

Телевидение: (теле. + р. видение – кўриш/лот. visio – кўриш). Ҳаракатдаги ёки ҳаракатсиз объектларнинг тасвирини товуш билан бирга радиоэлектрон воситалар ёрдамида муайян масофага узатиш ва қабул қилиш; узокдан кўриш; ахборот тарқатиш воситаларидан бири.

Антенна: лотинча antenna – кема мачтасиди; қўндаланг ёғоч, ҳашорат мўйлов. Электромагнит тўлқинларни фазога узатувчи ёки қабул қилувчи қурилма.

Буларнинг нима кераги бор экан, дея ҳулоса қилишга шошилманг. Бу сўзлар маъно-мазмун жиҳатдан икки манбада ҳам даярли бир хил келтирилмоқда, бироқ битта сўз билан ўзбек тилида фойдаланмаган. Айтмоқчи бўлганим, ҳамма сўзларни ҳам иккинчи тилдаги бошқа битта сўз билан ифодалаб бўлмайди.

Аммо бу чет тилларидан кириб келаётган барча сўзларни шундайлигича

қабул қилиш керак дегани ҳам эмас. Бу масалада ижобий натижага эришиш учун тил ва маълум бир соҳада фаолият юритувчи тажрибали мутахассислар ҳамкорликда янги сўз ёки атаманинг ўзбек тилидаги муқобилини яратиш устида ишлашлари талаб қилинади.

Булар ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш ҳамда рақамлаштириш жараёнида тилимизда юзга келган, келаётган ёки келиши мумкин бўлган баъзи масалалар ҳолос. Уйлайманки, бугунги жадал ривожланаётган бир пайтда бу каби ҳолатлар ҳар бир соҳада учрамоқда. Замонавий технологиялардан фойдаланиш жараёнида биз ҳоҳлаймизми-йўқми янги сўз ва атамалар кириб келаверади.

Кундан кунга янгиланиб, ривожланиб бораётган даврда уларни ўрганиш, фойдаланиш билан бирга тилимизнинг жозибадорлигини асраб қолиш, уни кириб келаётган янги сўз ва атамаларнинг ўзбек тилидаги муқобилларини яратиш орқали янада бойитиш ҳамда фойдаланиш учун муомалага киритиш мумкин аҳамият касб этади.

Муаммони кўтариш, масала долзарблиги, унинг аҳамияти, зарурати тўғрисида гапириб осон, бироқ ечим ҳақида ҳам тўхталиб ўтиш ўрта муҳим. Юқоридаги каби муаммоларга дуч келмаслик учун, аввало, соҳага кадрлар етиштириб берувчи ўрта махсус ва олий таълим муассасаларидан жуда катта масъулият талаб қилинади.

Бу борада катта ахборот-коммуникация технологиялари йўналишида фаолият юритаётган Мухаммад ал-Хоразмий номидаги АКТ йўналишига оид фанларни чуқурлаштириб ўқитишга ихтисослашган мактаб, Мухаммад ал-Хоразмий номидаги Тошкент ахборот технологиялари университети, Тошкент шаҳридаги ИНҲА университети, Тошкент шаҳридаги Амита университетига тушади. Чунки айнан уларда тарбияланган, ўқиган ёшлар соҳа келажагини яратади.

Шунингдек, бугунги кунда турли вазирилик, идора ва ташкилотларда АКТ соҳасида фаолият юритаётган масъул мутахассисларнинг ахборот-коммуникация технологиялари соҳасидаги билимларини ошириш мақсадида ўқитиш, турли ўқув курсларини ташкил қилиш, услубий қўлланмалар яратиш, уларнинг кенг тарқатилишини таъминлаш, шунингдек, фаолият давомида тилимизга кириб келаётган сўз ва атамаларнинг ўзбек тилидаги муқобилидан фойдаланиш зарур.

Бу фаолиятни ташкил қилиш орқали нафақат юртимизда кенг миқёсда олиб борилаётган рақамлаштириш жараёнига муносиб ҳисса қўшган бўламиз, балки мазкур жараённинг янада жадаллаштириш таъминлаймиз.

Нурулла АБДУЛЛАЕВ, АКТ вазирининг Маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш, давлат тили тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этиш масалалари бўйича маслаҳатчиси

В УЗБЕКИСТАНЕ ВЫПУСТИЛИ ПЕРВЫЙ АППАРАТ ИВЛ

Компания "Хирана+", которая является резидентом инновационного технопарка "Яшнабад" в Ташкенте под брендом China Asia, выпустила первый аппарат искусственной вентиляции легких в Узбекистане.

По словам руководителя "Хирана+" Василия Шимко, аппарат выпущен при поддержке и сотрудничестве с Министерством инновационного развития, а также с Ассоциацией производителей медицинской техники.

"В августе 2020 года назначено открытие завода в присутствии первых лиц Узбекистана, и запуск производства, имеющего цель стать стратегически важным для всего Центральноазиатского региона", - сказал он.

По его словам, на базе завода планируется создание сервисного и обучающего центра для проведения семинаров по применению аппаратов искусственной вентиляции легких и наркозно-дыхательных аппаратов. В производство компания инвестирует бо-

лее \$8 млн. и создаст около 100 рабочих мест.

До конца года завод выпустит около 100 аппаратов ИВЛ. В будущем объемы производства вырастут до 500 аппаратов ИВЛ и 500 наркозно-дыхательных аппаратов в год. Производимая продукция будет реализована на территории Таджикистана, Туркменистана, Кыргызстана и Афганистана.

ИННОВАЦИИ

В БУХАРЕ И НАМАНГАНЕ ПОЯВЯТСЯ ЛАБОРАТОРИИ ДЛЯ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ГМО В ПРОДУКТАХ

В модернизацию лабораторий республики вложат \$11,6 млн. средств кредита Всемирного банка.

В Бухаре и Намангане будут созданы лаборатории для определения количества ГМО в продуктах. Об этом сообщил руководитель информационной службы агентства "Узстандарта" Абдурауф Расулов в ходе брифинга в штабе Агентства информации и массовых коммуникаций.

На основе кредита Всемирного банка началась работа по модернизации испытательных лабораторий в рамках агентской системы "УзТест". Республиканский центр сможет определять качество и безопасность продуктов питания и сельскохозяйственной продукции в соответствии с международными стандартами.

В Бухарском и Наманган-

ском филиалах центра будут созданы лаборатории для определения количества ГМО в новых продуктах.

Планируется модернизация пищевых и сельскохозяйственных испытательных лабораторий в Андижане, Бухаре, Навои, Намангане, Самарканде, Кашкадарье и Хорезме. Стоимость проекта составляет \$11,6 млн.

В Узбекистане существует 1 276 сельскохозяйственных стандартов, в том числе 309 международных и 6 иностранных. Внедрено 3 509

стандартов, связанных с пищевой промышленностью (2 140 соответствуют международным стандартам). Из них 424 международных и 23 иностранных.

По данным Исследовательского института органического сельского хозяйства (FiBL) и Международной федерации движения органического сельского хозяйства (IFOAM), Узбекистан включен в первую десятку стран с благоприятными условиями для выращивания фруктов, в том числе органических.

По оценкам экспертов, ожидается, что показатели мирового рынка органических продуктов вырастут в среднем на 15% в год в течение следующих пяти лет, а в 2022 году товарооборот достигнет \$212 млрд (20% от общего объема мирового сельскохозяйственного производства).

ОНЛАЙН УСЛУГИ

НАЛОГОВЫЙ КОМИТЕТ ЗАПУСТИЛ САЙТ OROM.UZ

Государственный налоговый комитет запустил Единую электронную платформу orom.uz. Сюда вошли наиболее популярные у отдыхающих объекты в поселках Сижжак, Бостанлык, Юсуфхона, Соилик и Дуслик Бостанлыкского района Ташкентской области.

Сервис разработан комитетом в рамках проводимого налогового эксперимента. Для размещения на платформе все объекты движимого и недвижимого имущества бесплатно становятся на учет с обязательной выдачей соответствующего сертификата (удостоверения).

"Вся информация, размещенная на платформе, - достоверная. Наличие объектов на сайте orom.uz свидетельствует об их легаль-

ной деятельности", - отметили в комитете.

Владельцы дач, домов отдыха, индивидуально построенных домов, другого жилья, предназначенного для проживания, топчанов и водного транспорта, сдающих эти объекты в аренду, проходят авторизацию на сайте. Арендодатели размещают информацию об объектах бесплатно.

Отдыхающие могут выбирать объекты, бронировать их и производить оплату дистанционно, но для этого сначала нужно зарегистрироваться. После оплаты на электронную почту заказчика отправляется уведомление о бронировании.

Сейчас на orom.uz размещено более 3400 объектов отдыха с сопроводительной информацией: описание, фотографии, геолокация и стоимость аренды объекта.

Компания AMD объявила о том, что превысила свой амбициозный план 25x20, принятый в 2014 году и посвященный улучшению энергоэффективности мобильных процессоров в 25 раз к 2020 году.

Как отмечается, новый мобильный процессор AMD Ryzen 7 4800H превысил стандартные показатели эффективности 2014 года в 31,7 раз.

Энергоэффективность процессоров определяется количеством рабочих операций на долю использованной энергии. Чтобы достичь цели 25x20, AMD сосредоточила усилия на создании интегрированной и эффективной однокристальной архитектуры, систем улучшенного управления питанием в реальном времени и оптимизацией энергопотребления на уровне кристалла.

Компания Group-IB представила Аналитический отчет "Fxmсп: невидимый бог сети", раскрывающий предположительную личность одного из наиболее активных продавцов доступов в корпоративные сети компаний, предоставлявшего свои услуги в даркнете около трех лет. За это время он скомпрометировал около 135 компаний в 44 странах мира.

По минимальным оценкам прибыль Fxmсп за период его активности могла составить 1,5 млн. долл. Материалы по установлению предположительной личности Fxmсп переданы в международные правоохранительные органы.

Министерство электроники и информационных технологий Индии запретило в стране работу 59 приложений китайских компаний - разработчиков, включая TikTok, мессенджер WeChat, и китайский аналог Twitter - сервис микроблогов Weibo.

Индийское правительство заявило, что эти приложения "занимаются деятельностью, наносящей ущерб суверенитету и целостности страны, обороне, безопасности государства и общественного порядка".

Власти якобы получили многочисленные сообщения о том, что некоторые приложения используются "для кражи и тайной передачи данных пользователей незаконным образом на серверы за пределами Индии".

В научном журнале Nature Nanotechnology появилась статья о том, чтобы учеными из Итальянского технологического института был создан первый в мире жидкий протез сетчатки глаза.

По словам самих авторов работы, их новейшая разработка в первую очередь сможет помочь в борьбе с такими заболеваниями, как пигментный ретинит (наследственное, дегенеративное заболевание глаз, которое вызывает сильное ухудшение зрения и зачастую приводит к слепоте) и возрастная дегенерация желтого пятна.

Adobe попросит всех пользователей удалить Flash Player с компьютеров до конца года, до момента, когда программа достигнет завершения жизненного цикла - End-Of-Life (EOL).

Случится это 31 декабря 2020 года. Сразу после этого Adobe не только прекратит выпуск обновлений для программы, но и удалит все ссылки на её скачивание. Это удержит пользователей от установки ПО и использования неподдерживаемой версии.

БИЗ УНИ “ҚУРОЛЛАНИБ” КУТДИК

Коронавируста қарши курашган шифокор
Неъматжон ИБРАГИМОВ билан суҳбат

Йил бошида Хитойнинг Ухан шаҳридан бутун дунёга ёпирилган офат уч ой ўтар-ўтмас бизнинг диёримизга ҳам кириб келди. Тошкент тиббиёт академиясининг "Анестезиология ва реаниматология" кафедраси мудирини Неъматжон Ибрагимов билан суҳбатимиз айнан шу мавзуда бўлди.

– Ўзбекистонга коронавирус пандемияси энди кириб келганида вазият қандай эди-ю энди қанақа?

– Очиги, бу ҳужумга бизда аллақачон тайёргарлик ишлари бошлаб юборилганди. Ҳали вазиятни тўлиқ англамаганимиз учун турли тиббий адабиётларни ўрганиб, уни гриппнинг бир туридек (парранда, чўчка грипплардек) қабул қилаётгандик. Унда коронавирус ҳали пандемия даражасига етмаганди. Ушунданми махсус буйруғу фармонлар асосида топшириқлар берилиб, чоралар кўрилган ва биз касалликнинг бугун бўлма-са, эртага кириб келишини кутаётгандик.

Уша пайтда энг катта ютугимиз вақтида кўрилган чора-тадбирлар бўлди, яъни карантин зоналарининг ташкил этилгани. Акс ҳолда чартер ёки ўз рейси билан келган фуқароларимиз мамлакатимиз бўйлаб тарқаб кетиб, қийин аҳволда қолардик, деб ўйлайман. Тан олиш керак, бу ҳукуматимиз томонидан кўрсатилган энг катта ёрдам бўлди.

Масалан, Европа, Америка давлатлари, Россияни олайлик, вазиятни писанд қилмагани учун кўп йўқотишларни кўрди...

Тўғри, бошида ҳамма коронавирусни жуда кучли ваҳима билан қарши олди. Лекин у бугунга келиб ҳам ўз таъсирини су-сайттиргани йўқ. Аксинча, одамларнинг ўзи мослашиб, сал бепарқроқ муносабатда бўлишарди. Шу кунларда иккинчи тўлиқни дейимизми ёки қолган думлари дейимизми, ҳуллас, касалланганлар сони жуда тез кўпайиб борапти. Бу карантин тадбирларининг юмшатишларини бошқача тушуниш, фуқароларимизнинг ўзини-ўзи ҳимоялаш ва тавсияларга риоя этишмаслиги, оғоҳлан-тиришларга қарамай катта ё кичик йиғинлар ўтказиши оқибати ҳамдир.

Лекин ҳукумат томонидан касалликка нисбатан муносабат ўзгаргани йўқ. Ҳозир ҳам тегишлича маблағлар ажратилиб, тиббиёт ходимлари хизмати, карантин зона-лари сақланиб турибди. Дори-дармонлар ва уч маҳал овқати учун ҳам давлат томони-дан маблағлар ажратилляпти.

– Карантин зоналаридаги шароит кўпчиликини қизиқтиради. Агар қарши бўлмасангиз, шу ҳақда гапласангиз...

– Биз Тошкент тиббиёт академиясида-ги зонага апрел ойининг бошларида биринчилардан бўлиб кирдик. У ерда 15–20 кун ишлаган бўлсак, тиббиёт ходимлари ва беморларнинг рақсиони жуда бой ва калорияли эканига шахсан гувоҳман. Кези келса, одатий ҳаётимизда ҳам ҳар кун бундай тўлақонли овқатланолмаймиш. Уч маҳал витаминларга бой таомлар билан бирга салатлар, мевалар ҳам столга тортиларди. Шу ўринда қайта-қайта айтишдан чарчамайдиган бир эътирофим, бош шифокоримизнинг хизматдаги шифокору ҳам-шираларга тоза асал олиб келиб тарқатиб тургани бўлди. Буни ҳеч унутмайман, "Им-мунитетларингиз кучлироқ бўлсин", деб шундай қилардилар. Яна ярим кечаси "Хизматдаги ҳамшираларга чой ичириб

қўйдинларми", деб тез-тез хабар олاردик. Буларнинг ҳаммаси биз тиббиёт ходимла-рига бўлган муносабатнинг бир кўриниши.

Шунингдек, у ерларда тартиб-қоидалар ҳам яхши йўлга қўйилган. Бу борада Мудо-фаа вазирлигининг ёрдами жуда катта.

– Сизнингча, бизга нисбатан нега қўшни давлатларда ўлим кўрсаткичи юқори?

– Ҳукуматимиз томонидан берилган топ-шириқ асосида ўз ташаббусимиз билан қўшни Тожикистон давлатига ҳам инсон-пар-варлик ёрдами, ҳам тажрибаларимизни ўртоқлашиш учун саккиз нафар мутахассис бордик. Вирус айнави авжга чиққан паллада ҳам улар бизда коронавирус йўқ деб ўйла-шган. Тест ўтказилмагани учун беморларга пневмония ташхиси қўйиларверган. Лекин кун-дан-кунга ўлим кўрсаткичи ортиб боравер-ган. Етиб боргач, ўрганган тажрибаларимиз билан ўртоқлашдик. Карантин зоналарини ташкил қилишда ёрдамлашдик. Уларнинг солиқли сақлаш мутасаддилари ва ходим-ларини йиғиб, бизники билан телекон-ференциялар уюштирдик.

Ушунда биз қўшни давлатлардаги ҳолат-ни ўзимизники билан солиштириш имко-ниятига эга бўлдик. Бизда ишчи гуруҳ сут-ка давомида кийимини уч маҳал алмашти-рар ва бунинг учун ҳамма шароитлар яра-тилганди. Яъни, юқорида таъкидлаганимиз-дек, биз "қуролланиб" кутдик бу касалликни. Лекин у йўлаганимиздан анча жиддий дард чиқиб қолди. Шахсан ўзим 30 йиллик фа-олиятим давомида жуда кўп касалликларни кўрганман. Лекин буниси... Тасаввур қилинг, эрталаб кўриб чиққан беморнинг икки со-атда нафас етишмовчилиги билан реани-мацияга ўтказилади-да, бир соат ичида ап-паратга тушиб қолиб, аҳволи оғирлашади... Жараён жуда тез кечади... Кутилмаганда қон қуюқлашиб қолади ёки жигарда ўзгариш-лар кузатилади. Бирдан буйрак вазифаси-ни бажармай қўяди... Лекин кўпроқ нафас тизимида муаммолар туғилади. Шунинг учун бошида бироз қийналдик. Кейин тиббиёт академияси ректори ҳамда вазир муовини раҳбарлигида штаб ташкил қилиб, топ дои-радаги мутахассислар билан видеоконфе-ренция ўтказадиган бўлдик. Чунки битта йўналишдаги мутахассис ҳамма касаллик-ларни билавермайди. Барча касалликлар бўйича мутахассисларни олиб келадиган бўлсак, уларга шароит яратиб беришда му-

аммолар туғилади. Масалан, коронавир-ус юқтирган беморлар ичида ҳомиладор аёл-лар бўлса, конференция пайтида менга ги-неколог маслаҳати кераклигини айтиб, ундан тегишли кўрсатмалар оламан.

Қўшни давлатларда айнан шундай чора-тадбирларнинг кечроқ йўлга қўйилгани вазиятнинг жиддий тус олишига сабаб бўлган, деб ўйлайман.

Ўзбекистон ҳукумати томонидан Тожи-кистонга тақдим этилган контейнерларни кўрдим (адашмасам, 147та эди). Уларнинг ичида ювениш хонаси, телевизор, конди-ционерлари бор. Контейнерлар стадионларга жойлаштирилди, касаллар кўплиги учун ста-ционар сифатида фойдаланадиган бўлишди. Ушунда шахсан президент Имомали Раҳмон-нинг ўзи ташриф буюриб, миннатдорчили-гини етказди. Яқин дўстларимиз – тожи-к халқининг биздан хурсанд бўлганини кўрсан-гиз, "Ака, сиз Ўзбекистонданми? Раҳмат сизларга, катта раҳмат", деб қолишди.

Шундай дақиқаларда кимларгадир ёрда-мимиз текканидан қувониб, шифокор экан-нимиздан фахрланиб кетамиз.

– Бизда тиббиёт ходимларининг карантин зоналарида мажбурият бўлиши ҳолатлари ҳам учради. Бунда уларнинг ёши, саломатлиги инобатга олинмади?

– Йўқ, бундай ҳолатга умуман дуч кел-мадим. Лекин ишонч билан айтманки, бу-тун дунё бошига келган бундай савдода, ўзини шу касбга лойик деб билган бирорта тиббиёт ходими орта чекинмайди. Инсон-лар умрига зомин бўлаётган пандемия – урушинг бир туридек гап. Жанг пайтида ҳар-бийларнинг ўзини четга олиб, бекинишини тасаввур қила олмаганимиздек, бу урушда тиббиёт ходимлари вазифаларини ўз ўрни-да ўташи керак. Бошида ҳаётимизни, умри-мизни тиббиётга бахшида этиш йўлини тан-ладикми, демак, шуни бўйнимизга олиб, охиригача туриб беришимиз шарт.

Қолаверса, меннинг ёшим ҳам 60га бо-риб қолди. Агар чуқур текширувдан ўтсак, ҳаммамизда ҳам қандайдир ёндош касал-лик аниқланади. Кимдадир жигар, буйрак, қон томир, юрак, хуллас, ҳеч бўлмаганда, қон босими деганидек. Мен икки марта қайноқ нуқтада бўлдим. Тожикистонда ку-нига 400 – 800тагача тест олганда вирус чиққанлар билан мулоқот қилдик. Албатта, ўзимиз билан химоя воситаларини олиб кетганмиз. Шуқурики, саккиз киши кетган бўлсак, ҳаммамиз соғ-саломат қайтдик. Де-мак, ўзимизни яхшилаб эҳтиётласак, бунақа муаммолар келиб чиқмайди, назаримда.

– Карантин зоналаридан қайтган шифокорлар ҳам 14 кун мобайнида уйла-ридан ҳеч қайқа чиқмай ўтиришадими?

– Агар, ҳа шундай, десам, нотўғри га-пирган бўламан. Қайноқ нуқталарда бўлган тиббиёт ходимлари 14 кунга бирорта си-ҳаттоғга юборилади. Масалан, биз икки мар-та "Нуроний" санаторийида бўлдик. Бири Тожикистондан келгач, иккинчиси Тиббиёт академиясида ишлаганимиздан кейин. Шу-

нингдек, ходимларимиз "Олтин олма", "Бо-таника" каби сихаттоғларга ҳам юборилди. Улар 14 кун давомида ҳам карантинда бўли-шади, ҳам чарчоқларини чиқаришади.

– Хориж маълумотларида вируснинг кучи борган сари сусаймоқда, деган қарашлар бор. Мутахассис сифатида сиз-нинг бунга муносабатингиз...

– Мен бугунги кунда коронавир-уснинг кучи қамайд, демаган бўлардим. Чунки аввалги беморларда қандай нафас етиш-мовчилиги кузатилган бўлса, бугун ҳам шундай. Тўғри, ётиб еганга тоғ чидамас дейишади. Карантинда ўтирсак-да, ҳаёт да-вом этаверади. Шуларни инобатга олиб, ҳар биримиз ўз эҳтиётимизни қилиб, яшада да-вом этишимиз керак. Ниқоб тақ, масофа сақла, қўлингизни тез-тез юв ёки дезинфек-ция қил, дейилляптими, бажариш лозим. Бу қоидалар амали биров учун эмас, ўзимиз-га кераклигини унутмаслигимиз зарур.

– Шу кунларда кўпчиликда томоқ билан боғлиқ энгил симптомлар кузатилля-пти. Масалан, қичишиб, бир-бир йўтал деганидек, агар бу коронавир-уснинг яширин шакли бўлса, бемор атрофда-гилар учун хавфлими?

– Албатта. Чунки у ташувчи бўлиб қолди. Нера биз ёш болалар, ҳомиладор аёллар, қариялар, иммунитети пастларни қайта-қайта оғоҳлантириш керак. Чунки уларда юқти-риш хавфи юқори. Мисол учун, яна бир яқин қўшнимиз Қозғистонни олайлик. Уларда ҳам касалланганлар сони жуда кўпайиб кетаяпти. Кичкина бир туманининг ўзида 30–37 нафаргача ўлим ҳолати кузатилляпти. Де-мак, ҳазиллашиб бўлмайди.

Иммунитети кучли, йўлдош касаллик-лари бўлмаган одамлар касалликни энгил ўтказаяпти. Аксариятда дарднинг яширин кечаётгани тест ўтказилиши натижасида аниқланаяпти.

– Коронавирус кейинчалик ҳам ўзи-дан асорат қолдириши мумкинми?

– Биласизми, айна пайтда бу касаллик биз учун ангилдик. Ҳали кейин нима бўли-шини билмаймиш. Оқибати 2-3 йилдан кей-ин маълум бўлади. Яъни, уни тўхташиб, чу-қур ўрганганимиздан сўнг. Ҳозирча бутун дунё бунинг охирига етгани йўқ. Нима бу, қаерда тўхтайдик, нима билан тўхтайдик, деган саволларнинг жавоби ҳаммани қизиқ-тиряпти. У ҳали ўрганиш жараёнида бўлган янги касаллик. Шунинг учун аниқ бир ҳуло-са беролмайман, чунки асосим йўқ.

Лекин шу ўринда айтмоқчи бўлганим, бу вирусни тўхтайтиш, даволаш йўлида шифо-корлар, ҳукумат раҳбарлари, мутасаддилар минг югуриб, ҳой-ҳой қилгани ёки бутун бюджетдаги маблағни сарфлагани билан одамлар ўзини эҳтиёт қилмас, бари бекор. Яъни ҳеч нарсани ўзгартиролмаймиш. Бу ҳар биримизнинг онгимизга сингиши керак бўлган ҳақиқат, шуни асло унутмайлик!

Шоҳида ИСРОИЛОВА
суҳбатлашди

ГАЗЕТАЛАР ЎЛМАГАН, ҲЕЧ ҚАЧОН ЎЛМАЙДИ...

“Xabar”ning 15 майдаги 15-сонида журналист Усмонжон Йўлдошевнинг “Матбуот керак! Матбуотга эътибор керак!” сарлавҳали мақоласини ўқиб, мен ҳам, мақолага муносабат баҳонасида, анчадан бери ўйлантириб юрган дилимдаги гапларни қозғоғга туширишни лозим топдим.

“**Ва энг муҳими, газетанинг саводли саҳифалари саводсизликдан қутқаришга ёрдам беришини инкор этолмаймиз. Бу эса давлат, жамият ва миллат мафқурасига дахлдор муҳим масала эканлигини тан олиш керак.**”

Ривожланган давлатларда манаман, деган амалдорлар ҳар куни тонгги газетани ўқиб билан нуношта қилишларини кўп эшитганмиз. Бу, албатта, ўзи яшаётган давлатнинг янгиликларидан хабардор бўлиш билан бирга, ўзига хос ҳурмат, маданият ва маърифатдан ҳам далолатдир. Бизда эса ўзи ўқимагани етмаганидек, газетга мажбурий обуна мумкин эмас, деб ўзи севган нашрга обуна бўлган ходимларини ишдан бўшатган амалдорлар ҳам бор.

Тўғри, одамлар ҳозир матбуотдан, газета-журналлардан кўра кўпроқ турли интернет тармоқларига тобе бўлиб, унинг чангалига тушиб қолди. Тафаккуримизни ўтмаслаштираётган ана шу интернет ёлғонлари матбуотдан кўпчилики узоқлаштироқда.

Мафқура майдонига қадам босишга қудрати, билими, савияси етмаётган айрим раҳбарлар “мажбурий обуна” деган иборгага ёпишиб олишди. Газета ва журналларга обуна қилмаслик учун бор “хунар”ларини ишга солган кўплаб амалдорлар республикамизда чоп этилаётган баъзи нашрларни ўқиб у ёқда турсин, ҳатто номини ҳам билмайдиган даражага етди.

Газета ўқимасак, журнал ўқимасак, китоб ўқимасак, телевизор кўриш ва интернет “ковлаш” билан “ойни забт этмоқчи” бўлаётганлигимиз кулгили эмасми?

Тўғри, бугун ахборот асрида яшаймиз, ахборот технологияларидан фойдаланиб бутун олам бизники, деб жар соляпмиз. Аммо тараққийнинг бу қадар илгариллаши сўзнинг қадрини туширмаслиги, ерга урмаслиги керак.

Бундан ташқари, ахборот технологияларининг тараққий этиши манаман, деган ривожланган давлатларда босма оммавий ахборот воситаларига бўлган талаб ва эҳтиёжга заррача путур етказмаганидан хабардоримиз. Америкадек қудратли давлат, Хитой деган ахборот-коммуникация технологиялари ишлаб

чиқариш ва қўллашда бутун дунё бозорини эгаллаган мамлакат, Германия, Франция, Англия ёки бошқа йирик давлатларнинг машҳур газеталари ҳамон яшаётганлиги ва оламшумул нусхада чоп этилаётганлигидан хабардоримиз?

Босма оммавий ахборот воситалари нафақат ахборот тарқатувчи восита, балки маърифат тарқатувчи манба, тарбия ва мафқура қуроли эканлигини ҳам яна бир қарра эслатиб ўтмоқчимиз. Бу эса давлат, жамият ва миллат мафқурасига дахлдор муҳим масала эканлигини тан олиш керак.

Барчамиз “Табиат – бизнинг умумий уйимиз!”, деган машҳур иборани кўп ишлатамиз. Биз журналистлар эса газета – босма оммавий ахборот воситалари умумий уйимиз, қадрдон уйимиз, деган кўнгилга яқин иборани қадрлаган бўлардик. Республикаимизнинг қайси бурчагида бўлишидан қатъи назар, мамлакатимиз пойтахтида чиқаётган машҳур газеталар бўладими ёки олис ҳудудларнинг туман ёхуд шаҳар газетаси бўладими, ловуллаб чўғдек бўлиб чиқиб турса, унинг саҳифаларидан дилимизга яқин сўзларни топсак, кўнглимиз ташна бўлиб турган сарлавҳаси-ю таскинли сўзлари билан дардимизга малҳам бўлиб турса, юрагимиз тўлқинланиши аниқ. Чунки бу барчамизнинг юзимиз, кўзимиз.

Айниқса, газеталар ўрнини интернет эгаллади, деган иддаоларга қарши қурол бўлиб қўлимизда байроқ бўладиган бу нашрлар маърифатпарвар вужудларни титратиши аниқ. Кечагина бир-бирига гўёки рақобатчидек, ўзгача кўз билан қараган, бир-бирига тош отган нашрлар бугун бир-бирининг ютуғидан қувониши маънавият тантанаси, маърифат тантанаси, тафаккурнинг ва эзуликнинг тозалигидан далолатдир. Чунки бирлашганлар ҳамisha юксак

чўққиларни забт этишини англаш ҳам катта гап. Бугун “Янги Ўзбекистон”, “Китоб дунёси”, “Ишонч”, “Хуррият” газеталарини ўқиб руҳимизни, маънавиятимизни, тафаккуримизни тиниқлаштираётганимиз, миллатимиз гурурини, керак бўлса, бутун дунёга кўз-кўз қилаётганимиздан хурсандимиз.

Газета тарбия қуроли ҳамдир. Газеталар омма орасида саводлилик илдиз отишига хизмат қилади. Айрим ижтимоий тармоқлар каби саводсизликни тарғиб қилмайди. Ўзбек адабий тили меъёрларини сақлаб қолишда ҳам матбуотнинг ўрни катта.

Тўғри, газеталар ҳақида гап кетгудек бўлса, бизга кўп таъна қилишди: “Ҳақиқатни ёзсанглар, газеталарингни одамлар ўзи излаб топади-ку”, дейишди. Тан оламиз, матбуотнинг мавқеини кўтарадиган энг катта мезон – ҳақиқат ва адолат! Ҳақиқат эса жуда аччиқ ва жуда қиммат! У кимгадир ёқса, кимгадир ёқмаслиги аниқ... Газета саҳифаларида танқидий материаллар кўпроқ ёритилса, газетанинг харидори кўп бўлади, деган таъналарни ҳам эшитамиз. Газеталарда ёритилган танқидий материал учун журналистни муҳокама қилиш, судга бериш ўрнига, қўлини осмонга узатса етадиган “қахрамон”лар муаммони тузатиш чораларини кўрсалар, қанийди.

Яқинда адабиётшунос олим Иброҳим Ҳаққуловнинг “Ҳақиқатнинг юки жуда оғир. Ҳақиқатни айтиш учун одамнинг кафани елкасида бўлиши керак!”, деган ажойиб суҳбатини эшитиб, тан бердим. Дарҳақиқат, ҳақиқатнинг юки ҳам, бадали ҳам оғирлигини тан оладиган бўлсак, ҳақиқат яловбардори бўлган газеталарнинг елкасида қанчалик оғир юк ва катта масъулият борлигини таъкидлашга ҳоҷат борми?!

Синовлардан ўтган неча-неча даврларда ҳам мафқуранинг тили, қўли ва оёғи матбуот эди... ва шундай бўлиб қолиши керак. Хуллас, матбуотга садақа эмас, МЕХР керак!

Маруса ҲОСИЛОВА,
“Xabar”нинг Навоий
вилоятидаги муҳбири

Қўшиқ билан туғилганлар

Ёхуд Соли бобо Ҳошимовни эслаб

Етмишинчи йилнинг ўрталари – саратон кўеши олов пуркарди. Фарғонага суратта тушгани борган синфдош қизлар қишлоққа қайтаётгандик. “Фарғона – пахта учун” автобусида одам тўла экан. Базўр чиқиб олдик. Тиқилинча хунобимиз ошгандан ошиб, яна бир оёқлаб кетарканмизда, деймиз. Пешонадан оққан терни артиб улгуролмайсиз. Дикқинафасликдан ҳамма асабийлашган, ҳамма бибир-бирга захрини сочди. “Қачон жиларкин!”, “Тавба! Иложи бўлса томига ҳам одам олишса-да булар!” деган хитоблар тобора кучайгандан кучайиб борарди.

Бир пайт бутун салонни чақалоқнинг инга-ингаси тутиб кетса бўладими. Онаси ўзини йўқотиб болажонини қандай юпатишни билмай, дам бағрига босиб алла-алла дер, дам чақалоқнинг жимитдеккина оғзига бутулкачасини тутарди. Шу пайт ажойиб бир ҳолат юз берди. Қўшиқ янгради. Тик турганлар борки, хушовоз таралган томонга қарадик. Ҳайдовчининг энг олдиндаги салонга ёнламачасига кўйилган ўриндиқдаги киши экан. Фаҳимча у одамлар диққатини торта олганидан, кўплар ҳанг-манг бўлиб қолганидан мамнун кўшиғида давом этди: *Сендин ўзга кимни дерман, мен бу йўлда тоқ, яо...* Бир-икки сония жимлик чўқди. Овозини баралла кўя бошлаган чақалоқ ҳам тинчиб қолганди. Гўё қўшиқ қанотларида учаётгандек эдик: *Барчадин кечдими бугун, соягани қилдим раҳнамо...* Худди одамлар шу онларни кутганлару у кечки-киброқ келганди. Ёнгинамдаги ўриндиқдаги аёл росаям ҳаяжонланганидан шеригидан шивирлаб сўради:

– Вой, овозни қаранг, овозни! Бу ким?

– Ййе, танимайсанми? Солижон ҳофиз деганлари шу киши бўлади. Жума намозга келади Фарғонага (у замонларда масжидлар фақат вилоят марказида бўларди).

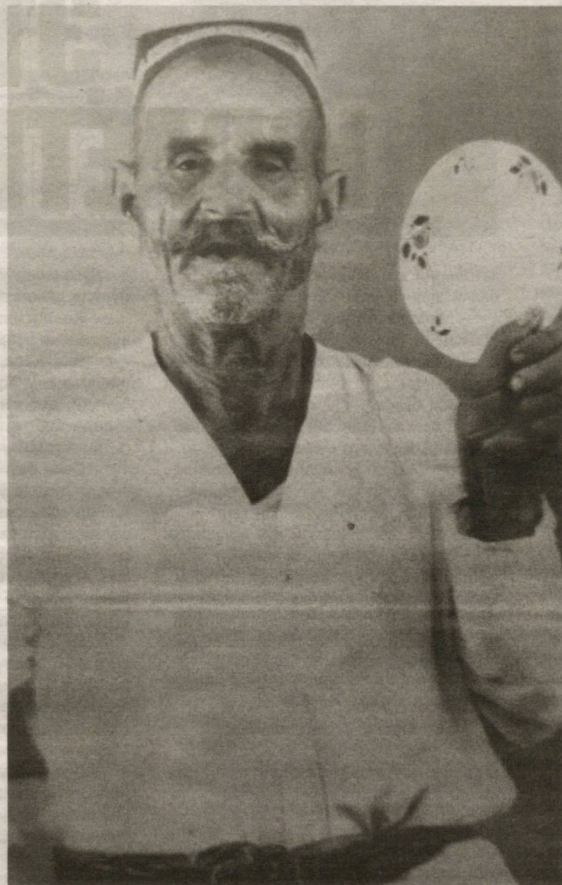
– Ҳа-я, катта ашула айтадиган Солижон Ҳошимовми? Энди кўришим.

Уша онда бу дугона опохонлар орқа ўриндиқдаги онахондан танбёх эшитиб олишди:

– Бас, пичир-пичир қилаверманлар. Уйлариинга бориб гап сотасизлар. Нашидани эшитайлик.

Яна муножот дарёсида дунё ва ҳаёт тилсимларини ечмоққа ҳозирландик гўё: *Аввал охир мени йўлингга солдинг иқтидо, жумлаи фазлинг билан йўлга солгин, эй, худо. Ё Муҳаммад, бер мадад, айла шафоат вақтидир...* Солижон ҳофиз ашуласини яқунлаган, аммо ҳамон жимлик ҳукрон эди. Қани энди бу навобахш бахшида тинмасою манзиллар эса узоқлашаверса... газабноқлик йўқолиб, қалбларни аллақандай покиза руҳ уйғотиб юборган эди...

...Орадан неча йиллар ўтиб, аниқроғи, мустақилликнинг иккинчи йилида журналист сифатида Соли бобо хонадонидида бўлганман. Катта ашула жанрида улкан мактаб яратган, Тошкент давлат филармониясида Тўхтасин Жалилов, Муҳиддин қори Ёқубов, Юнус Ражабий, Саиджон Калонов, Фанижон Тошматов каби ўзбек кўшиқчилиги даргалари билан ишлаган бу

инсон санъат хазинасидек кадрли ва мўътабар эди. Бу вақтда юзюзи қоралаб қолган бўлса ҳам Соли бобо бардамгина, руҳияти ҳам кўтаринга бўлиб, Рўзиби момо билан иккимизни роса кулдирди. Латифагўйлиги тўғрисидаги хангомалар рост экан. 1937 йилдаги Москвада ўтказилган “Ўзбек адабиёти ва санъати” декадаси, 1939 йилда Катта Фарғона канали бунёд этилишида ҳамда Фарҳод ГЭС курилишида иштирок этиш жараёнидан, концертлари тадбирлардан, Ҳамид Олимжон ва Гафур Фуломлар билан мулоқотларидан ҳикоя қиларкан, бобонинг ҳар бир воқеа, ҳодисада бир ҳажв, бир ҳикмат сезадиған одамлар хилидан эканлигини кўрдим. 1971 йилда ЮНЕСКО медали билан, халқ ижодиёти танловларида “ГА3-24” билан тақдирланиш чоғида бошидан кечганларни, ажабтовур ҳолатларни сўзларкан, кулгимни зўрга босиб турардим. Рўзиби момо: “Меҳмон қизимизнинг оғзига бир пиёла чой тутайлик. Узумдан олиб тушинг”, дегач, “Ҳая, қизим, мана бу олтинранг узумларни кўряпсизми, кўз уз-

гингиз келмайди, буларни ўзим кўшиқ билан боқиб “одам” қилганман. Қаранг, қандай серҳосил! Аслида бу ҳам Аллоҳнинг раҳматиди” дея илдам-илдам шотига чиқар экан, оғзим очилиб қолди. Шу ёшда-я!

– Асло хавотир олманг, суякларини нафақат кўшиқда, деҳқончиликда ҳам қотган, – деди Рўзиби момо ҳам чолига монанд равишда. – Ҳалиям томорқа ишларини қанда қилганлари йўқ. Тиниб-тинчимайди. Ҳар куни иш-комга чиқадилар, узум олиб тушиб, невараларнинг қўлларига тутадилар. Шундан ҳам бир роҳат, бир кўшиқ топадилар.

Сўнг яна сўхбатимиз қолган жойидан давом этди:

– Бир куни Чинор тагига отга миндириб олиб боришди. “Кўшиқ айт” дедилар. Начора. Айтдим. У даврларда буйруқчилар кўп эди. Тадбир якунлангач, “Тошкентга борасиз. Уша ерда яшайсиз. Кўшиқ айтасиз. Ёшларни тарбиялайсиз” дейишди. “Кўйинглар, поездга минмаганман, – дедим уларни ҳам кулдириб. – Оилани, бола-чақани сарсон қиламанми. Бўлмайди”, – дедим. Борасиз, деб тайинлаб кетишди. Уч ойлар-

дан кейин яна қақришди, ойлигингизни олинг, деб. Мен эса ўжарлик қилдим. Олмайман. Ишламадимку, дейман жиғибийроним чиқиб. Хуллас, кўйишмади. Бир мuddат Тошкентнинг нонтузини ҳам едим. Пойтахтимизни жуда яхши кўрсам ҳам бироқ Қувасойимдан, Суфон деган қишлоғимдан, шу заминдан ўзга жойда яшай олмаслигимга, кўшиқ айтолмаслигимга иқрор бўлдим. Фарғонада узоқ йиллар санъат, маданият соҳасида ишладим. Ҳозир ҳам қишлоғимиздаги 2-Маданият уйидаги тўғаракларга таклиф этишади. Қўлдан келганча йўл-йўриқларимни, маслаҳатларимни аямайман. Шогирдларим кўп. Бири-бирдан тилло. Барака топишин. Очиғи, қойиб ҳам турарман. Беғам, беташвиш бўлманлар – катта ашула яшаб қолсин. Ҳар доим концертларингда ҳеч қурса битта катта ашула айтинглар. Акс ҳолда сизларга қарздорлик ёзилади, дейман...

Кўшиқ бўстонидек кенг ва хушхаво ҳовлидан чиқар эканман, бобонинг хиргойиси бир умрга хотирамда муҳрланиб қолди: *Ҳинду қизнинг холидек чиройлисан, Фарғонам, Навбахор хилолдай чиройлисан, Фарғонам, Шохмардон – ой юзинг, Марғилон – шахло кўзинг. Водил чашма сувидай чиройлисан, Фарғонам!*

...Йили аниқ ёдимда йўқ. Мустақилликнинг дастлабки йиллари. Соли бобони Мустақиллик тантаналарига олиб келишди. Кўзлар хира, қулоқ оғир. Бобога “Шодиёнада кўшиқ айтасиз” деган жумлани сира тушунтиролмайдилар. Шундай бўлса ҳам барибир олиб келишди. Саҳнага чиқарилгач, тумонат одамни кўриб, бобо ҳаммасини англайди! Шундай жаранг овозда куйлайдики, ўғли, жўровози Одил ака отасига “етолмайди!” Ушанда санъатнинг қўдрати олдида минглаб томошабинлар қалқиб, таъзимга турган, гулдурос қарсақлар одамлар муҳаббати бўлиб янграган экан! Бутун юртимизга телевидение орқали намойиш этилган бу лавҳани санъат ихлосмандлари тез-тез эслаб туришади. Нафақат бу лавҳа, балки Солижон бобонинг миллий санъатимиз ривожига қўшган ҳиссаси, катта ашулани тиклашдаги хизматлари халқимиз хотирасида абдий қолади. Соли бобонинг шогирдлари “Чўлни гулистон этган азиз деҳқонларсиз, боши осмонларга етган азиз деҳқонларсиз” катта ашуласини айтганларини кўп бора тинлаганман. Бироқ ҳеч ким Ҳошимов бобо бўлолмас экан. Худди ҳеч ким Комилжон Отаниёзов, Таваккал Қодиров бўлолмаганлари каби...

Айтишларига қараганда, жажжи Солижон ҳали бир ёшга тўлмай, отасининг кўшиқларига жўр бўлган, юз билан юзларига ҳам кўшиқни, хиргойини тарк этмаган экан. Бинобарин, элимизнинг суюкли ҳофизлари кўшиқ билан тугуладилар, сўнгги дамда ҳам ўз нашидаси билан боқий дунёга хотиржам сафар қиладилар.

Ҳафиза САЛЯҲОВА,
“Хабар”нинг Фарғона
вилоятидаги муҳбири

10 | БУНИ ҲАЁТ ДЕЙДИЛАР

Мавлуда қизи билан ўртоғи Сабоҳатниқига кириб келганида қуёш уфққа ёнбошлаётган эди. Анчадан бери кўришмаган дугоналар бир-бирининг кучоғига отилишди.

– Ҳеч келай, демасан-а,
– ўпқаланди Сабоҳат.
– Ишли одам бўлсам, вақт қайда? Айтганча ўғлинг қани. – Шундай дея Мавлуда атрофга бир қур назар ташлади.

– Онамникида анчадан буён. Пул топаман, деб шаҳарма шаҳар юраверибман. Ўғлим мендан анча совиган, – деди у ҳазилнамо оҳангда. – Уйда бир кун, бувисиникида уч кун. Ана шунақа, балки отаси йўқлиги учундир.

ЭТИК
ЮВАЁТГАН
АЁЛ

Бу гапни у синиқ овозда, хўрсиниб айтarkan, дастурхон ёза бошлади. Кейин гурунг мавзусини бошқа ёққа бурди:

– Амманг қаерда турарди, Мавлуда?
– Қашқадарёда. Ахир у ёқларда дадам туғилиб ўсган. Биттаю битта опалари тўй қиялпти. Борсам, дадамнинг рухлари шод бўлармиди-а, нима, дединг Сабо...

– Билсан-а, менинг собиқ эрим Рустам ҳам ўша ёқдан.

– Биламан, ҳатто дадам билан бир қишлоқдан эканлиги ҳам ёдимдан кўтарилгани йўқ. Айтганча, сен Рустамни бизнинг ҳовлини таъмирлаётганда кўриб севиб қолгандинг-а адашмасам.

– Мен, эмас ўзи ёқтириб қолувди... Сабоҳатнинг ота-онаси уни 17 ёшида турмушга узатиб юборди. Биттаю битта эрка қиз бўлгани учунми ёки келинликнинг масъулияти унга ёқмадими, ҳали уни-хали бун бахона қилиб, онасиникига кетиб қолаверди. Охири бир йил яшар-яшамас ажрашиб кетишди. Кейин дугонаси Мавлудаларнинг ҳовлисида Қашқадарёдан келиб ишлаётган усталардан бири – Рустам уни севиб қолди.

Кўнгил экан, Сабоҳатнинг ажрашганини эшитса-да, шу қизга уйланаман, деб оёқ тираб туриб олди. Мавлудани отасининг ҳатто: “Рустам қишлоғингда қиз кўп, мана мен шаҳарлик қизга уйланиб (Мавлуданинг онаси ҳам шаҳарлик) ота юртимдан узоқлашиб кетдим”, деганига ҳам қулоқ солмади. Рустамнинг ота-онаси ҳам оёқ тираб олишди. Бари бефойда бўлди. Хуллас, йилгит уйдагиларнинг розилигисиз Сабоҳатга уйланди. Келиннинг ота-онаси қизим ўзидан тинчиб кетса бўлди, деб шаҳар марказидан уй ҳам олиб беришди. Улар аввалга яхши яшашди. Кейин Сабоҳатнинг қилиқлари чиқа бошлади. Айниқса ўғил туғиб бергач, эрка-танткилиги авжига чиқди. Эрини яхши пул топа олмаслиқда, бўшбаёв, латталикда айблади...

– Сабоҳат мен билан тўйга борсангчи? Бахонада эрининг ҳам дарагини эшитармидинг, – деди Мавлуда дугонасига ялигансимон.

– Қайдам, борсам уни учратаманми-йўқми? Билмадим. Бу ҳақда кўп уйладим. Кетиб қолгандан бери бир марта ҳатто кўнғироқ ҳам қилмади. Мендан қутулмай юрган экан-да, деб уйлайман, баъзан.

– Унинг гурурини ўзинг оёқ ости қилдинг-да: “латтачайнар”, дединг, “эркақимсан”, дединг. Бозорма-бозор савдо қилиб юрдинг, кир-чири, овқати билан ишинг ҳам бўлмади. Болага сендан яхши қараб ўтирарди.

Мавлуда бу гапларни ўтмишдаги

хатоларни юзига солиш учун эмас, балки ачинганидан гапирганди.

– Менам гоҳида у яхши эдим, дейман-да. Яна уйлайман, гурури бўлса шунча гапни айтсам ҳам индамай ўтирармиди, деб. Айлантириб соларди-я бошқаси бўлса.

– Эркақларнинг энг индамасидаям, ювошидаям гурур бўлади. Улар фақат бизнинг безбетлигимиздан, шаллақилигимиздан кўрқибми, кўп нарсаларни ичига ютади. Аёл киши билан тенг бўламанми, деб индамай қўя қолади-да.

– Балки шундайдир. Чунки мен четдан мол олиб келишга кетганимдан кейин у батамом ўзгарди. Шаҳарда яшасам барибир ҳолу жонимга қўймайди, деганми, жонидан тўйирганманми, ўғлиям кўзига кўринмай жўнаворди. Энди юргандир, эски чоригини судраб, бири икки бўлмай...

– Бир йиллар олдин аммадан сўраганимда ишлашга четта кетган, дегандай қилувди, хоҳласанг, кўнғироқ қилиб бераман.

– Ҳожати йўқ. Мабодо борадиган бўлсам сюрприз бўла қолсин.

Икки дугона анчагача гаплашиб ўтиришди. Хуллас, Мавлуда ўртоғини Қашқадарёга тўйга боришга кўндирди. Эртасига улар йўлга тушишди. Қишлоққа кириб келганда кун пешиндан оққанди.

– Амманникига болалигимда келгандим. Неча йиллар бўлиб кетди. Қишлоқнинг обод бўлиб кетганини қара. Аммаман катта ҳовли солиб кўчиб кетган, дейишувди. Келишим қутилмаган совға бўлсин, дегандим. Билганида чиқиб кутиб оларди, – деди Мавлуда, атрофга назар ташлаганча.

– Қишлоқлар шунақа чиройли бўларкан-да, ҳавосининг тозаллигини қара, булутларга қўл узатсанг худди тегадигандек, осмон бунчалар яқин, – деди Сабоҳат ўпқасини тўлдириб чуқур нафас олганча.

Улар қишлоқнинг бошланишида чиройли, салобатли ҳовли дарвозаси олдида оқаётган ариққа энгашганча ниманидир юваётган аёлга яқинлашди. Аёл эркақлар далада қияётган этикни нозик қўллари билан ҳафсала қилиб тозалаётгани учунми меҳмонларни сезмади.

– Ассалому алайкум, синглим, – дейишди улар деярли бараварига.

– Вой, ассалому алайкум, – деди аёл қўлидаги этикни ушлаганча тик туриб.

– Бизга Муаттар опанинг уйи керак эди, – деди Мавлуда ундан кўз узолмай.

– Мана, бу иккита кейинги катта яшил дарвоза, – деди келин паст овозда мулойимлик билан.

Дугоналар унга раҳмат айтишиб, йўлида давом этишди.

– Ҳовлисининг кўркамлигини кўрдигми, саришталлигини, хилма-хил гуллари қара, кўзингни яшнатади, қишлоқдаям шундай кўркли уйлар бўлади, деб сира уйламаган эканман, – деди Сабоҳат қувончини ичига сиғдирилмай.

– Сени бир яйраб кўнгли кўтарилсин, дедим-да ўртоқжон. Уйни уй қилиш одамнинг ўзига боғлиқ. Анави аёлни кўрдигми, нақ фариштая, овозининг мулойимлигини айтмайсанми? Агар шу аёлни кийинтириб, шаҳарга қўйиб юборсанг борми, вой-ей бизлар орта қоламиз.

– Бу аёллар ўзларининг чиройини англамай “ҳаёт шу экан-да”, деб юраверишади.

– Эрининг лойга ботта этигини меҳр билан тозалаётганини кўрдигми, – деди Мавлуда ажабланганини яширолмай.

– Шунга айтаманда, мен эримнинг пайпоғини ҳам ювмаганман. Биринчисиникиям, иккинчисиникиям, эндиям ювмасам керак... У завқлиб кулиб юборди.

Улар етиб келишгач очиқ дарвозадан ичкарига мўралашди. Кейин Мавлуда “амма”, деб қақирди.

Ичкаридан дўмбоққина 50-55 ёшлардаги аёл чиқиб келди. Мавлудани кўриб бироз каловланди. Кейин:

– Амманг айлансин, аммагинанг ўргилсин, Мавлудажон сенмисан, – дея жиянини бағрига босди.

– Амма, ҳали тўйга икки кун бор бўлсам келавердим.

– Яхши қилибсан-да. Худди акамни кўргандай бўлдим...

Амма ҳаяжонини босолмай жиянидан айлиниб ўргилди, ора-орада Сабоҳатнинг ҳам елкасини силаб-сипалади.

Улар дастурхон бошидаям қариндош-уруғлари ҳақида, ҳозирги янгиликлар ҳақида бир-бирига гал бермай сўхбатлашди. Амма очикқина экан, Сабоҳат билан ҳам эски қадрдонлардек тез чиқишиб кетди.

Сўхбат орасида Мавлуда:

– Амма, Рустамдан дарак борми? – деди.

– Ҳа, намуноча Рустамни суриштириб қолдинг, тинчликми?

– Тинчлик, холажон, – деди Сабоҳат худди сири ошкор бўлиб қоладигандек, – акамнинг ўртоғи эди. Анчадан бери кўринмай қолди, шунга сўраётгандик.

– Ҳа, уни бир пайтлар шаҳардан уйланибди, деб эшитгандик, шундайми?

– Билмадим, бундан хабарим йўқ, – деди Сабоҳат безовта оҳангда.

– Бир эрга тегиб ажрашган аёлга илақишиб, 3-4 йил йўқ бўлиб кетувди. Орада ёлғиз ўғлининг орзу-ҳавасини кўролмади отаси оламдан ўтиб кетди. Шўлпайиб онасининг ўзи қолувди. Ҳар тугул инсоф кирдими Рустам қишлоққа қайтиб келди, кейин яна Россияга ишлашга кетди, деб эшитдим. Лекин ҳозир қишлоқда.

– Кейин уйландими, ишқилиб, – деди Мавлуда тоқатсизланганча.

– Ҳа-да, яна шаҳарлик қизни яхши кўриб қолди. Ҳамқишлоқлар бу шаҳарлик ҳам Рустамни юртига олиб кетади-ёв, деб уйлашганди. Йўқ, “Эрни эр қиладиган ҳам, қаро ер қиладиган ҳам хотин”, дейишади-ку. Бу қизга уйлангандан кейинми, ишқилиб ишлари юришиб кетди. Қўшни қишлоқдан ер сотиб олиб деҳқончилик қилди, шаҳарда устачилик қилди. Толган даромадини уйини бузиб қайтадан қуришга сарфлади, ҳатто машина ҳам олди. Қишлоққа кираверишдаги энг чиройли уй шунки, биздан икки ҳовли нарида туради. Кўзингиз тушгандир, ҳовлисига чиройли гуллар экилган. Хотиниям бало экан. Бутун қишлоқнинг тўю маракасини пиширини пиширади, келинларнинг элита пардаси, сарполарини тикади. Шаҳарлик бўлсаям қишлоққа тез эл бўлди.

Эрининг раъйини қайтармай бошига рўмон ўради. Иккаласи бир қадам жойгаям бирга бориб бирга қайтади. Қишлоқдагилар уларга ҳам ҳавас қилади, ҳам ҳурмат қилади. Ҳавасланиб ҳатто Тохир-Зухра дейишади. Рустам эрта-индин машинасида хизмат қилиш учун келиб қолсам керак.

Амма жуда хангоматалаб эканми, гапиришдан тинай демасди. Мавлуда ора-сираси Сабоҳатга қараб қўяр, боши тобра қўйи эглиб бораётган дугонасига раҳми келибми, гап мавзусини бошқа ёққа – болалигидаги энг ширин хотираларга бурди...

Эртасига тонгданоқ Сабоҳат “Шаҳарга қайтаман, шошилинч ишим қичиб қолди”, дея йўлга тушди. Уни аммаям, дугонасиям олиб қололмади. Ўша гулзори яшнаб турган ҳовлига яқинлашганда Сабоҳатнинг оёғидан мадор кетиб, юраги тез-тез ура бошлади. Эшик олдида кечаги келин ҳовли супурар, Сабоҳатга қўзи тушгач, қаддини тиклади. Қўли билан ёқасини бекитганча майин, мулойим овозда салом берди. Сабоҳат ўтиб кетгунча супургисини ушлаб тик тураверди. Сабоҳат ортига охириги марта ўгирилиб қаради. Шу топ ўзини худаям ношир, ҳеч кимга керак эмасдек ва...ва...илк марта бахтсиз сездим.

Барно СУЛТОНОВА

ҚОНУНИЙЛИК ТАМОЙИЛИ

Ҳозирда ахборот-коммуникация технологиялари соҳасида Ўзбекистон Республикасининг инфратузилмалари кўпайиб бормоқда, хусусан, 2019 йилда соҳа корхоналари томонидан 10,6 трлн. сўмлик хизматлар кўрсатилди, натижада соҳа хизматлар ҳажмининг республика бўйича жами хизматлар ҳажмидаги улуши 5,7 фоизга етказилди, 2020 йилнинг I ярим йиллигида эса, 2,9 трлн. сўмлик хизматлар кўрсатилди, 2020 йилда I ярим йилликда соҳа корхоналарининг хизматлар экспорти 36,9 млн. долларни ташкил этди, дастурий маҳсулотлар ишлаб чиқарувчи корхоналар сони 2519тани ташкил этди. Интернет хизматидан фойдаланувчилар сони эса 22 млн.дан ортди. Бироқ бугунги кунда ахборот-коммуникация технологиялари тизимига ёки тармоғига ноқонуний кириш имконини берувчи махсус воситаларнинг Ўзбекистон бозорига ноқонуний равишда турли айланма йўللار орқали кириб келиши ислохотларнинг кейинги ривожига жуда катта тўсиқлардан бири бўлиб турибди.

Статистик маълумотларга кўра, кибержиноятларнинг деярли барчаси ахборот-коммуникация технологиялари соҳасида яратилган инфратузилмаларнинг ривожланишига ҳалақит бериши янада оғоҳ бўлишимизни тақозо этади. Ҳўш, бу каби ноқонуний қилмишлар учун жавобгарлик миллий қонунчилигимизда белгилангани? Ҳа, Жиноят кодексига "278"-модда. Компютер тизимидан, шунингдек телекоммуникация тармоқларидан қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) фойдаланиш учун махсус воситаларни ўтказиш мақсадини кўзлаб тайёрлаш ёхуд ўтказиш ва тарқатиш" учун жавобгарлик моддаси Ўзбекистон Республикасининг "Ахборотлаштириш ва маълумотлар узатиш соҳасида қонунга хилоф ҳаракатлар содир этганлик учун жавобгарлик кучайтирилганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим Қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида"ги 2007 йил 25 декабрдаги ЎРҚ-137-сонли қонуни билан киритилган. Мазкур модда жиноят қонунчилигига дастлаб киритилган вақтида компютер тизимидан қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) фойдаланиш учун махсус воситаларни ўтказиш мақсадини кўзлаб тайёрлаш ёхуд ўтказиш ва тарқатиш, деб номланган бўлса, Ўзбекистон Республикасининг "Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига жамоат хавфсизлигини таъминлашга қаратилган ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида"ги 2018 йил 22 октябрдаги ЎРҚ-503-сонли Қонунга асосан, 2018 йилда компютер тизимидан, шунингдек телекоммуникация тармоқларидан қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) фойдаланиш учун махсус воситаларни ўтказиш мақсадини кўзлаб тайёрлаш ёхуд ўтказиш ва тарқатиш, деб номи кенгайтирилган ва телекоммуникация тармоқларидан қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) фойдаланиш учун махсус воситаларни ўтказиш мақсадини кўзлаб тайёрлаш ёхуд ўтказиш ва тарқатиш учун жавобгарлик киритилган.

Бироқ ушбу модда бўйича амалиётда учраётган ҳолатларни тергов қилишда бир қатор олдимишда турган муаммоларнинг борлиги, мазкур моддани қайта кўриб чиқиш зарурлигини кўрсатади.

Хусусан, Жиноят кодексининг 278³-моддасининг рус ва давлат тилларидаги шакллари турлича таржимага эга, яъни рус тилидаги шаклида модда – "изготовление с целью сбыта либо сбыт и распространение специальных средств для получения незаконного (несанкционированного) доступа к компьютерной системе, а также к сетям телекоммуникаций", деб номланган ҳолда, у ўзбек тилига расмий равишда "Компютер тизимидан, шунингдек телекоммуникация тармоқларидан қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) фойдаланиш учун махсус воситаларни ўтказиш мақсадини кўзлаб тайёрлаш ёхуд ўтказиш ва тарқатиш", деб таржима қилинган.

Агарда ушбу таржимага оид муаммо келиб чиқса, уни Ўзбекистон Республикасининг "Давлат тили ҳақида"ги Қонунига асосан ўзбек тили давлат тили, шу сабабдан ҳам Жиноят кодекси 278³-моддасининг давлат тилидаги шакли тўғри, рус тилидаги шакли нотўғри деб айтишимиз мумкин. Бироқ, мазкур модданинг рус тилидаги шакли аниқроқ мазмунга эга эканлиги, шу пайтга қадар деярли кўпчилик қонун ҳужжатларимизнинг лойиҳалари рус тилида тайёрлангани орқали ҳулоса қилишимиз мумкин, ушбу модданинг давлат тилидаги шакли билан келишиб бўлмайди.

Масаланинг нечоғлик чуқур эканлигини тушуниш учун хоржий тажрибага назар ташласак, куйидагиларга гувоҳ бўламиз, жумладан, Арманистон Республикаси Жиноят кодексининг 255-моддасида компютер тизимидagi маълумотларга ноқонуний кириш ихтисослашган махсус воситаларни ишлаб чиқариш ёки сотиш учун, Беларус Жиноят кодексининг 353-моддаси ва Тожикистон Республикаси Жиноят кодексининг 302-моддасида компютер тизими ёки тармоғига рухсатсиз қира оладиган махсус воситаларни ишлаб чиқариш ёки сотиш учун, Грузия Жиноят кодексининг 286-моддасига асосан, компютер маълумотларидан ва компютер тизимини бузганлик учун, Украина Жиноят кодексининг 363¹-моддасида электрон-ҳисоблаш машиналари, автоматлаштирилган тизимлар, компютер тизими, тармоғи ёки электрон алоқа тармоғида электроналоқа хабарларини оммавий тартибда тарқатиш орқали уларнинг ишлашига ҳалақит қилганлик учун жавобгарлик белгилаб қўйилган. Маълумки, Ўзбекистон Республикасининг 2000 йил 14 декабрда қабул қилинган "Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида"ги 160-II-сонли Қонунига саосан, норматив-ҳуқуқий ҳужжатнинг матни лўнда, оддий ва раво тилда баён этилади. Бироқ, Жиноят кодекси 278³-моддасининг давлат тилидаги шакли матни жуда мураккаб ва тушунарсиз баён қилинганлиги бу борада бир қатор муаммоларни келтириб чиқармоқда.

Бундан ташқари, Жиноят кодексининг 9-моддасига асосан, шахс қонунда белгиланган тартибда айби исботланган ижтимоий ҳавфли қилмишларни учунгина жавобгар бўлади. Жиноят кодексининг 8-моддасига асосан, жиноят содир этишда айбдор бўлган шахсга нисбатан қўлланиладиган жазо ёки бошқа ҳуқуқий таъсир чораси одилона бўлиши, яъни жиноятнинг оғир-енгиллигига, айбнинг ва шахснинг ижтимоий ҳавфлилик даражасига мувофиқ бўлиши керак. Бироқ, жиноят қонунчилигининг ўзи икки хил тилдаги маънога эга бўлса ва турлича шарҳлаш имконини берса, бу орқали айбдорга қўлланилган жазо одилона бўлиши мумкинми? Шикримизча, асло бунинг имкони йўқ. Шунга кўра, мазкур модданинг давлат ва рус тилларидаги шакллари аниқлик киритиш мақсадга мувофиқ. Жиноят кодексининг 278³-моддасида

кўрсатилган компютер тизими, шунингдек, компютер тизимидан ва телекоммуникация тармоқларидан қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) фойдаланиш, махсус воситаларни ўтказиш тушунчалари, уларнинг механизми миллий қонунчиликда белгилаб қўйилмаганлиги терговда бир қатор муаммоларни вужудга келтирмоқда. Шу пайтга қадар тергов ва суд органлари ўз фаолиятини амалга оширишда ижтимоий ҳавфли қилмишни амалга оширилганлиги фактидан келиб чиқиб, ишга мутахассисни жалб қилиб келишади, жалб қилинган мутахассис эса, компютер ёки телекоммуникация воситалари мулкдори жиноятчидан ўзга шахс эканлиги сабабли амалда жиноятчи ушбу қилмишни содир этган деган ўз ҳулосасини беради. Бизнингча, бу ҳар доим ҳам тўғри бўлавермайди, сабаби, аввало, қонунчилигимизда компютер тизими ва телекоммуникация тармоқларига нималар кириши ҳақидаги аниқ рўйхат мавжуд эмас, шунингдек, қандай ҳолатларда компютер тизими ва телекоммуникация тармоқларидан рухсатсиз фойдаланиш мумкин-у, қандай ҳолатларда компютер тизими ва телекоммуникация тармоқларидан қонунга мувофиқ ҳолда фойдаланиш мумкинлиги ҳақида аниқ чегара белгиланмаган.

Маълумки, жиноят қонунчилигида назарда тутилган тушунчаларнинг мазмун-моҳияти кодекснинг VIII бўлимида назарда тутилган бўлиши керак, бироқ Жиноят кодексининг 278³-моддасида назарда тутилган "компютер тизими", "компютер тизими ёки телекоммуникация тармоқларидан қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) фойдаланиш" каби тушунчаларнинг моҳияти кодекснинг VIII бўлимида кўзда тутилмаган. Бундан ташқари, мазкур тушунчаларнинг миллий қонунчиликда белгилаб қўйилмаганлиги бу борада жиддий норма ижодкорлигини амалга ошириш зарурлигини кўрсатади.

Ўзбекистон Республикасининг 2003 йил 11 декабрда қабул қилинган "Ахборотлаштириш тўғрисида"ги 560-II-сонли Қонунига асосан, ахборотни тўплаш, сақлаш, излаш, унга ишлов бериш ва уни тарқатиш учун фойдаланиладиган жами услублар, қурилмалар, усуллар ва жараянлар ахборот технологияси, ахборотни тўплаш, сақлаш, излаш, унга ишлов бериш ҳамда ундан фойдаланиш имконини берадиган, ташкилий жиҳатдан тартибга солинган жами ахборот ресурслари, ахборот технологиялари ва алоқа воситалари ахборот тизими, Ўзбекистон Республикасининг 1999 йил 20 августда қабул қилинган "Телекоммуникациялар тўғрисида"ги 822-I-сонли Қонунига асосан, узатишларнинг бир ёки бир неча турини: телефон, телеграф, факсимил турларини, маълумотлар узатиш ва ҳужжатли хабарларнинг бошқа турларини, телевизион ва радиоэшиттириш дастурларини трансляция қилишни таъминловчи телекоммуникация воситаларининг мажмуи телекоммуникациялар тармоғи, деб аталади. Бундан чиқадик, мазкур биз шарҳлаётган жиноят қонунчилиги моддаси истаган ахборот технологияси ёки коммуникациялари орқали ёки уларга нисбатан содир этилиши мумкин, бунинг натижасида қонун билан ҳимояланган ҳуқуқларга путур етди. Шунга кўра, наздимизда, жиноят қонунчилигимизда компютер тизимидан, шунингдек телекоммуникация тармоқларидан қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) фойдаланиш учун махсус воситаларни ўтказиш мақсадини кўзлаб тайёрлаш ёхуд ўтказиш ва тарқатиш учун деб номланган

ЖҚнинг 278³-модданинг номини қайта кўриб чиқиш ва куйидагича тахрирда баён

қилиш мақсадга мувофиқ:

"Ахборот-коммуникация технологиялари тизими ва тармоғига қонунга хилоф (рухсатсиз) киришни кўзлаб ёки уларнинг нормал ишлашига тўсқинлик қилиш мақсадида махсус воситаларни тайёрлаш, сақлаш, ўтказиш, реклама қилиш, сотиш, тарқатиш ёки улар орқали ахборот-коммуникация технологиялари тизими ва тармоғининг нормал ишлашига тўсқинлик қилиш".

Мазкур жиноятни квалификация қилинаётганда унинг ҳозирги кўринишига эътибор берган ҳолда, компютер ахборотининг хавфсизлигини ва ЭҲМ, ЭҲМ тизими ёки уларнинг тармоқлари нормал ишлаши таъминлашга доир ижтимоий муносабатлар деб таъриф бердик. Шунга кўра, мазкур жиноят жуда кенг тушунча бўлиб, электрон ҳисоблаш машинаси эса, масалаларни ечиш учун ягона муҳитни ташкил қиладиган, компютер ва телекоммуникация ускунаси, шунингдек, дастурий воситалар комплекси бўлиб, бунда бошқа ахборот технологиялари ва коммуникациялари тизими ёки тармоғига нисбатан ҳам мазкур жиноят амалга оширилиши мумкин, шунга кўра, биз ахборот-коммуникация тармоғи ва тизимининг нормал ишлаши таъминлашга ва уларни муҳофаза қилишга доир барча ижтимоий муносабатлар мазкур жиноятнинг объекти бўлиши мумкин, деб ҳисоблаймиз.

Шунга кўра, ҳозирги жиноят қонунчилигимизда юқоридаги модда жуда тор тушунчаларни ўзида қамраб олганлиги, қонунчилигимизда қайси технологияларнинг телекоммуникация тармоғига ёки қайсилари компютер тизимига кириши ҳақидаги қоидаларнинг белгилаб қўйилмаганлиги, ижтимоий муносабатларнинг кейинги ривожига ахборот-коммуникация технологиялари жадаллик билан ривожланаётганлиги, ушбу соҳадаги муносабатларни ягона тушунчага боғлаш орқали бу соҳада бўлаётган ижтимоий ҳавфли қилмишларни содир этганлик учун жавобгарлик чоралари белгилаб қўйишга амалиёт эҳтиёж сезаётганлигини инобатга олган ҳолда жиноят қонунчилигида қўлланилган компютер тизими ва телекоммуникация тармоғи тушунчаларидан воз кечган ҳолда, ушбу тушунчаларни ўзида тўлиқ қамраб олган ва бу каби бошқа тушунчаларни ҳам ўзида бирлаштирувчи ахборот-коммуникация технологиялари тизими ва тармоғи тушунчасини жиноят қонунчилигимизда мустаҳкамлаш мақсадга мувофиқ. Ушбу тушунчанинг жиноят қонунчилигида белгилаб қўйилиши бу борада бўлиши мумкин бўлган жиноятларнинг олди олиниши, аниқланиши, қолаверса, уларни квалификация қилинишида суриштирув, тергов ва суд органларига жуда катта ёрдам беради ҳамда уларнинг бу каби жиноятларни ахборот-коммуникация тармоғи ва тизими деган тушунчанинг моҳиятини англаган ҳолда тергов қилишларига ёрдам беради. Натижада, шу орқали, жиноят қонунчилигидаги қонунчилик принципи янада мустаҳкамлаб қўйилади.

Мирзаюсуп РУСТАМБОВЕВ,
Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси ҳарбий-техника институти бошлиғи, профессор, полковник, Амириддин АНОРБОВЕВ,
Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги юридик бўлим бош юрист-консулти, Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси ҳарбий-техника институти мустақил изланувчиси

12 | АЛОҚА ОЛАМИДА

БОЗОР

HUAWEI КЕТМА-КЕТ ИККИНЧИ ОЙ СМАРТФОН БОЗОРИ ЕТАКЧИСИ БЎЛДИ

Хитойнинг Huawei компанияси бир неча йил аввал смартфон сотиш бўйича Appлени қувиб ўтиб, дунёдаги иккинчи рақамли смартфонсозга айланганди. 2020 йилнинг апрелида эса у Samsungдан ҳам ўзиб, жаҳон бозори етакчилигини ўз қўлига олди.

Техногигантнинг бу ютуғи тасодифий эмаслигини май ойидаги савдолар ҳам кўрсатди — ушбу ойда ҳам хитойликлар Samsungга қараганда кўпроқ смартфон сотишди. Эндиликда Huawei жаҳон смартфон бозорининг 19,7 фоизини эгаллаган бўлса, жанубий корейлик рақибига 17,6 фоизлик улуш тўғри келяпти.

Бошқа смартфонсозлар май ойида жаҳон бозоридида қуйидагича мавқега эга бўлишди: Apple — 13 фоиз, Oppo, Xiaomi ва Vivo — ҳар бири 8 фоиздан. Бу ойда дунё бўйича жами 81,97 миллионга смартфон сотилди (апрелда 69,37 миллионга эди).

ХАВФСИЗЛИК

РОССИЯ ХАВФСИЗЛИК ХИЗМАТИГА ИШЛОВЧИ ХАКЕРЛАР АҚШ КОМПАНИЯЛАРИГА ҲУЖУМ ҚИЛИШДИ

Россия фуқароси раҳбарлик қилган Evil Corp. номли хакерлар гуруҳи АҚШнинг бир қатор ташкилотларига киберхужум уюштирган. Бу ҳақда компьютер хавфсизлиги йўналишидаги Symantec компанияси хабар берди.

Хакерлар WastedLocker номли зиёнкор дастурий таъминотдан фойдаланишган. Symantec фикрича, хужумдан мақсад кўплаб компютерлар ва серверларни шифрлаб ташлаш йўли билан ахборот-техника инфратузилмасига максимал зарар етказиш бўлган.

“WastedLocker — зарарли дастурлар орасида нисбатан янги тур ҳисобланади, — дейилади Symantec хабарида. — Бу зиёнкор дастурнинг машҳур Evil Corp. хакерлар тўдаси билан боғлиқлиги бор”.

АҚШнинг 31та ташкилотига хакерлик хужуми уюштирилганлиги аниқланган, ammo кибержиноятчилар ҳамласидан зарар кўрганлар сони бундан анча кўпилиши мумкин.

2019 йилнинг декабрида АҚШ Адлия вазирлиги Evil Corp. хакерлар гуруҳига россиялик Максим Якубец бошчилик қилишини маълум қилганди. У банк ҳисобларидан 220 миллион доллар ўғирлаш учун зиёнкор дастурий таъминот тарқатишда айбланган.

АҚШ Молия вазирлиги таъкидлашича, 2017 йилда Якубец Россия Федерал хавфсизлик хизматида ишлаган. 2018 йилнинг апрелида Якубец ушбу ташкилотдан махфий ҳужжатлар билан ишлаш рухсатини олиш жараёнида бўлган.

АҚШ Давлат департаменти Якубецни қўлга олишда ёрдам берувчи маълумот учун 5 миллион доллар мукофот эълон қилган.

КРИПТОВАЛЮТАЛАР

“БАРСЕЛОНА”НИНГ КРИПТОВАЛЮТАЛАРИ ИККИ СОАТДАЁҚ СОТИЛИБ КЕТДИ

Испаниянинг “Барселона” спорт клуби ўзининг BAR номли криптопулини тақдим этди. Ишқибозлар ундан жамоа ҳаётида қатнашиш, коллекцион товарларга тўлаш, сўровлардан ўтиш ва бошқа мақсадларда қўллашлари мумкин.

Мазкур криптовалюта бўйича рақамли токенларнинг ишлаб чиқиши Chiliz блокчейн-стартупи платформасида амалга оширилди. Клубнинг ўз криптопулини чиқариш қарори февралдан бери маълум эди, токенларнинг сотуви эса 22 июнда бошланди.

“Барселона” ишқибозлари ҳар бири 2 евро турадиган коллекцион буюмларни атиги икки соатда сотиб олиб туғатишган. Сервис раҳбари Александр Дрейфус ўзининг Twitter-аккаунтида ёзишича, 2 дақиқада 106 мамлакатдан ишқибозлар 700 минг доллардан зиёд нархдаги токенларни харид қилишган.

ИЖТИМОЙ ТАРМОҚЛАР

Unilever Plc — жаҳондаги энг йирик реклама берувчиларидан бири яқинда Facebookда реклама беришни бойкот қилганди. Шундан сўнг Facebook компанияси акциялари 8,3 фоизга арзонлади, дея хабар бермоқда Bloomberg.

17 июн куни бирданига бир нечта жамоат ташкилотлари фаоллари брендларни Facebookдаги рекламаларни тўхтатишга чақирди. Ижтимоий тармоқ яқинлашиб келаётган президентлик сайловлари арафасида намоийшчиларни кўзга, ирқчилик, нафрат ва нотўғри маълумот бериш билан етарли даражада курашмаётгани асосий далил сифатида келтирилди. Фаоллар, шу билан бирга, “Фейсбук”дан таъйик бўйича шикоятлар модерациясини кучайтиришни, нафрат уйғотувчи рекламаларни автоматик равишда ўчи-

ришни ва экстремистик кайфиятдаги гуруҳлар ёпилишини талаб қилди.

Facebookни бойкот қилишга 10дан ортқ йирик компаниялар қўшилди:

Unilever Plc, Coca Cola, Honda

FACEBOOK БОЙКОТ ҚИЛИНИШИ ОРТИДАН МАРК ЦУКЕРБЕРГ \$7,2 МЛРД. ЙЎҚОТДИ

Motor, Hershey, Diageo Plc, Pepsi, Verizon Communications Ins., Levi Strauss & Co., Diamond Foundry Inc., Patagonia Inc., Ben & Jerry's Homemade Inc., Viber, The North Face, REI ва бошқалар.

Нафақат брендлар, балки компаниянинг ўзи билан ишлаётган агентликлар ҳам бу кампанияга қўшилди. Йирик реклама агентликлардан бири ўзининг 50дан ортқ мижозларига бу ижтимоий тармоқда реклама бермаслиқни тавсия қилди.

Жума куни Facebook компаниясининг бозор баҳоси 8,3 фоизга ёки \$56 млрдга арзонлади. Компания асосчиси Марк Цукербергнинг бойлиги эса \$82,3 млрдгача тушиб кетди.

ФОТОТЕХНИКА

“ОЛИМПНИНГ ҚУЛАШИ”: АФСОНАВИЙ БРЕНД ФОТОКАМЕРАЛАР ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИ ТЎХТАТАДИ

Биринчилардан бўлиб рақамли камералари билан танилган Япониянинг Olympus компанияси фотоаппаратлар ишлаб чиқариш фаолиятини тўхтатмоқда. The Verge шу ҳақда ёзмоқда.

APS-C ва тўлиқ кадрли тизимлардан кейин учинчи оммавий йўналиш — Micro Four Thirds сегментида ишлаётган компаниялар фақатгина Olympus ва Panasonic эди.

Olympus ўз қарорини “ўта жиддий рақамли камералар бозори” фойда келтирмай қўйгани билан изоҳлади.

Охириги қаторасига уч йил Olympus ушбу бизнес йўналишида фақат зарар билан ишлади. Бунга, қисман бўлса-да, ҳаваскорлар учун фототехника ўрнини смартфонлар эгаллаб олгани сабаб бўлди.

“Олимпиячилар” ўз бизнесини илгари Sony VAIO шўъбасини сотиб олган Japan Industrial Partnersга сотишди. Энди Olympus бор диққатини саноат ва тиббиёт қурилмалари ишлаб чиқаришга қаратади.

Маълумот учун: Olympus савдо белгиси 1921 йилда рўйхатга олинган, компания 1923 йилда термометрлар ишлаб чиқаришдан микроскопларга ўтган. Компания фотокамералар учун оптика билан шуғуллана бошлаган 1934 йилдан унинг фототарихи ҳам бошланган. 1936 йилда компаниянинг илк фотоаппарати — Semi-Olympus I дунё юзини кўрган.

КОМПЮТЕРЛАР

АТИГИ 198 ДОЛЛАРЛИК МИНИ-КОМПЮТЕР ЧИҚДИ

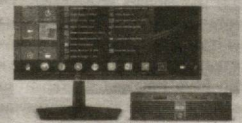
YouPin краудфандинг майдончасида Xiaomi компанияси янги маҳсулотини тақдим этди. Бу — Ningmei CR100 русумли арзон десктоп компютердир.

Ningmei CR100 модели арзонлигидан ташқари, етарлича интерфейслар тўплами, ўзига хос совитиш тизими ва иччам корпусга жойланган акустикага ҳам эга.

Компютернинг электрон юраги — Intel Celeron J4105 процессори бўлиб, у 2,5 ГГц такт частотасида ишловчи тўртта ядрони ҳамда Intel UHD 600 график тезлатгичини ўзида жамлаган. Унинг “оперативка”си 8 гигабайтлик DDR4 чиплари бўлса, ички хотира сифатида 256 гигабайтлик SSD сақлагичи қўлланган. Агар бу ҳажмдаги хотира камлик қилса, компютернинг корпусида яна SD-карта учун слот ҳам мавжуд.

Ушбу курилманинг корпуси анча иччам — ўлчамлари 192x188x54 миллиметрга тенг, оғирлиги эса 460 грамм келди. Шундай бўлса-да, унда бир қатор интерфейс портлари ўрин олган: бир жуфт USB 3.0 Type-A, битта USB Type-C, аналогли D-Sub (VGA) ҳамда рақамли HDMI, шунингдек қулоқчин ва микрофон тирикчилари ҳам бор. Xiaomi уни икки каналли аудиотизим ҳамда смарт совитиш тизими билан таъминлаган.

YouPin краудфандинг платформасида Ningmei CR100 мини-компютерига олдиндан буюртма бериш учун 198 доллар етарли.

Саҳифани С.ТЕМИРОВ тайёрлади.

АҚШ: Трамп учун инсон ҳақ-ҳуқуқлари муҳимми ёки савдо?

Америка Қўшма Штатлари, Хитой ва уйғурлар. Америка учун уйғурлар ҳақ-ҳуқуқи муҳимми ёки Хитой билан савдо? Кўринишича, президент Трамп савдони танлаётди. Унга кўра, Шинжондаги мусулмонларнинг оммавий ҳибси юзасидан хитойлик мулозимларга ортиқ санкция қўллаш қарорига айнан Пекин билан савдо битими сабаб бўлган.

Хитой билан баҳс ҳозир сайлов билан боғлиқ энг муҳим масалалардан бирига айланган ва уйғурлар борасида ҳар қандай ҳаракатга таъсир қилиши мумкин.

АҚШ нима қилди?

Трамп маъмурияти инсон ҳуқуқлари масаласида Хитойни янада очиқроқ нишонга олмасликда танқид қилиб келинади. Аммо АҚШ ҳукуматида Хитойнинг уйғурларга нисбатан муносабатини ошқора танқид қилиб келаётганлар ҳам бор.

Давлат департаменти қийноқ ва зўравонликларга оид айбловларни қоралаб чиққан. Савдо вазирлиги билан бирга Шинжон юзасидан хитойлик мулозимларга қарши баъзи санкцияларни ҳам киритган. Қатор Хитой ширкатларига қарши айрим импорт чекловлари кучда. Бундан ташқари, хитойлик баъзи бир мулозимлар виза чекловлари остида. Мажбурий меҳнат остида ишлаб чиқарилган айрим маҳсулотларга ҳам таъқиқ қўйилган. Аммо, шунда ҳам, булар газначиликни қадар кучли санкциялар эмас.

Ўтган чоршанба кuni АҚШ президенти Шинжон юзасидан хитойлик мулозимларга қарши санкцияларни маъқулловчи қонун лойиҳасига имзо чекди. Лекин ўша пайтда ҳам Доналд Трамп бу борадаги қарорни ўзи беришини айтди.

Санкциядан кам эмас

“...Айнан “зўр” битимга эришиш учун ҳам уларга қўшимча жазо чоралари киритишнинг иложи, имкони бўлмаган”. Президент Трампнинг бу сўзларини Axios интернет нашри чоп этган. Аммо АҚШ президенти бу иддаоларни рад этган. “Мен Хитой товарларига солинадиган бож миқдорини оширдим. Бу сиз ўйлаган ҳар қандай санкциядан кўра ёмонроқдир”, – деб айтган Трамп.

АҚШ ва Хитой савдо битимининг биринчи босқичи шу йил январ ойида имзоланган эди. Унгача икковлон ўртасидаги савдо уруши томонларга озмунчага тушмаган. АҚШ қиймати 360 миллиард доллардан ортиқ Хитой товарларига қўшимча бож киритган. Хитой бунга 110 миллиард долларлик Америка маҳсулотларини бож нишонига олиш билан жавоб берган.

Барбара Плет Ашер, АҚШ Давлат департаменти мухбири:

– Трамп ўтган икки йил ичида Кон-

гресс ва маъмуриятидаги айримларнинг яширинча ҳафсалаларини пир қилиб келган ҳақиқатни очиқ ва ошқора баён қилди. 2018 йил кузида АҚШ уйғурлар оммавий тутиб турилган жамлоқларга алоқаси бўлган хитойлик мулозимлар ва идораларга нисбатан санкциялар киритиш ёқасида эди. Конгресс аъзоларининг камдан-кам кузатилувчи баҳамжиҳат сўрови ортидан, АҚШ Давлат департаменти ва Миллий Хавфсизлик Кенгаши аъзолари ҳам буну қўллашган. Аммо, худди Трамп айтганидек, Пекин билан савдо битимини хавф остига қўймаслик учун бу гождан воз кечилган. Савдо битими биринчи босқичининг имзоланишидан бир неча ой ўтиб, шу йил май ойида АҚШ Конгресси уйғур-

лар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун лойиҳасини ёқлаб овоз берди. Гарчи мазкур қонун лойиҳаси алал-оқибат Трамп томонидан имзоланган эса-да, унинг ҳаётга татбиқ этилиши ёки этилмаслиги ҳозирча ноаён қолган. Хитой билан эришган тарихий савдо битими сайловда кампанияси чоғида Трампга катта дастак бўлиши тайин, аммо ҳозир пандемия боис вужудга келган танглик бу ҳисоб-китобларни йўққа чиқариши эҳтимоли ҳам йўқ эмас. АҚШ маъмурияти коронавирусдан ўз вақтида бохабар этмагани учун Пекинга жазо қўллаши мумкинлигига ишора қилди. Унинг Гонконгни бошқариш учун қабул қилган янги хавфсизлик тўғрисидаги қонунини ҳам қоралади.

МИСР РОССИЯДАН ЮЗЛАБ ТАНК СОТИБ ОЛМОҚЧИ

Миср ҳукумати Россиядан 500та Т-90МС танкларини сотиб олишни режалаштираётганини маълум қилди, деб хабар беради мамлакат транспорт вазири генерал-майор Комил ал-Вазир.

Россия Мисрда ҳарбий техника ишлаб чиқаришни бошлашга тайёр, шартнома тузилгандан кейин ушбу Африка давлати ҳудудида танк заводи яратилади. “Россия Т-90МС русумидаги танкларнинг ишлаб чиқарилиши Мисрда 1992 йилдан бери давом этиб келаётган АҚШ танкларини ишлаб чиқаришда мавжуд тажрибани тўлдиршига имкон беради”, – деди вазир. Агар бу битим амалга оширилса, унда Миср минтақадаги ҳарбий ролин ошириши мумкин, шунингдек, Америка ва Россия танкларини ишлаб чиқарадиган биринчи мамлакат бўлиши мумкин.

БЕЛГИЯЛИКЛАР ИСРОИЛ СИЁСАТИГА ҚАРШИ

Белгия пойтахти Брюсселда Исроилнинг Ғарбий соҳилдаги Фаластин ерларини босиб олиши ва у ерда ноқонуний равишда яҳудийлар учун аҳоли яшаш масканлари қуриши ҳамда Иордан водийсини тўлиқ қўшиб олиш режасига қарши намойиш ўтказилди.

Юзлаб фаоллар Брюсселда, Америка Қўшма Штатлари элчихонаси яқинида Троне майдонида кўплаб ташкилотларнинг таклифига биноан йиғилишти. “Яшасин Фаластин”, “Фаластин ерларининг қўшиб олинишига қаршимиз”, “Исроил мустамлака қилмоқда, Фаластин азобланмоқда” ва “Чида Фаластин” каби плакатлар билан Исроилга нисбатан санкцияларни талаб қилди. Фаластин байроқлари билан ўтказилган намойиш чоғида полиция томонидан кучли хавфсизлик чорала-

ри кўрилди.

Европа Иттифоқи 1 июлдан 14 давлат фуқароларининг ўз ҳудудида киришларига рухсат берди. Ушбу рўйхатда Россия, АҚШ, Хитой ва Бразилия йўқ. Собиқ совет давлатларидан фақат Грузия фуқароларининг киришига рухсат берилган.

Европа Иттифоқи назарида коронавирус тарқалиши нуқтаи назаридан

“хавфсиз” деб кўрилган мамлакатлар – Жазойир, Австралия, Канада, Грузия, Япония, Марокаш, Янги Зеландия, Руанда, Сербия, Жанубий Корея, Тайланд, Тунис, Уругвай. Рўйхатга ҳали ўзгартириш киритилиши мумкин, унинг ҳар икки ҳафтада кўриб чиқилиши билдирилган.

Дипломатик манбаларга кўра, Хитой хавфсиз давлатлар рўйхатида киритилиши мумкин, аммо бунинг учун Пекин ҳам Европа Иттифоқи фуқароларига худди шундай ҳуқуқни бериши керак. Буюк Британия Европа Иттифоқидан чиққан, аммо жорий йил охиригача бўлган ўтиш даврида Евроиттифоқ билан умумий сиёсатни сақлаб қолади. Шунинг учун ҳозирча Британия фуқаролари ҳам ЕИ фуқаролари ҳуқуқларидан фойдаланади.

ҚОЗОҒИСТОН: ВИРУСГА ЧАЛИНГАНЛАР СОНИ 80 МИНГГА ЕТИШИ МУМКИН

Қозоғистон ҳукумати 5 июлдан эътиборан икки ҳафтalik карантин жорий этишни режалаштирмоқда. Бу ҳақда мамлакат президенти Қосим-Жўмарт Тоқаев Твиттердаги саҳифасида маълум қилди.

Унинг айтишича, соғлиқни сақлаш вазирлиги бу борада баёнот беради. Карантин муддати икки ҳафтадан кўпроқ бўлиши ҳам мумкин. Аввалроқ Тоқаев қатъий карантин чораларининг қайта жорий этилиши ҳақида огоҳлантирган эди. У ҳукуматни узоқ давом этадиган пандемияга тайёр туришга, аҳолини эса ваҳимага тушмаслик ва санитария тартибини бузмасликка чақирди.

Соғлиқни сақлаш вазирлиги карантин орқали касалланмишлар сонини камайтиришга эришмоқчи. Ҳозирга келиб, Қозоғистонда коронавирусга чалинганлар сони 41 мингдан ошди. Беморлардан 188 нафари вафот этди. Вазирлик

карантин жорий этиладиган бўлса, август охиригача беморлар сони 80 мингга етишини тахмин қилмоқда.

Интернет материаллари асосида У. ЙЎЛДОШЕВ тайёрлади

Ашурали ЖЎРАЕВ

Ашурали Жўраев 1956 йил 8 августда Навоий вилоятининг Кармана туманидаги Жалойир кишлоғида туғилган. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист (1999). Абдулла Қодирий номидаги Тошкент давлат маданият институтини тамомлаган (1978). "Тошбақалар пойғаси" (1986), "Юрак бўронлари" (1989), "Уқ узган ким?" (1994), "Сенга кўнгли берсам" (1999), "Дил гавҳари" (2001), "Танимадинг-а?" (2005) каби китоблари нашр этилган.

ҒУССА

Беш ойдирки, Роҳила каллаи саҳарлаб туради. Аввал кўрган узук-юлук тушини эсламоқчи бўлади. Лекин эслолмайди. Сўнг тўзиган, оқ толалари кун сайин кўпайиб бораётган сочларини тутади. Кейин ёнгинасида пишиллаб ухлаб ётган, юзлари кир-чир болаларига термуладию юраги эзилиб кетади. Чуқур хўрсиниб, эрталабки нонуштага нима тайёрлаши кераклигини ўйлай бошлади. Кеча эрталаб охирги қанди бўлашиб берган эди. Бугун-чи?.. Йиртиқ дастурхонга нима қўяди?..

Беш ойдирки, Роҳила мусаффо тонглар билан хайрлашган. Эҳ, олдинлари-чи... У ёшлигидан тонгларни севарди. Соф ва мусаффо ҳаво томир-томирларигача кезиб юрганни ҳис қиларди, вужуди яйрарди. Шундай дилбар тонгларни яратган табиат мўъжизасидан ҳайратланар, уни меҳр ва муҳаббат билан синчиклаб кузатарди. Айниқса, сутга чайилгандек олпоқ, тонгларни дил-дилдан яхши кўришини таърифлаб бўлмасди...

Энди-чи? На завқ олади, на таъсирланади. На кулишини ва на йиғлашини билади, ўша касофат иш бўлдию ҳамма нарсадан юраги безиб, тонглардан хайратланмай қўйди. Кўзига ҳамма нарса совуқ ва ёқимсиз кўринади...

Унинг ҳар тонг биринчи қиладиган иши – ҳавозага қистирилган чўлтоқ супургини олади. Шўр бостан супани, дарвозахонани, йўлакларни чиннидай қилиб тозалайди. Бу иши унга болалигидан одат. Эсида: раҳматли бувиси Жангил кампир, ҳар тонг ўрнидан тургазиб қўлига супурги берарди ва: "Ёшлигидан ўргансин, бошига туша қийналиб қолмайди", – дерди. Ёшлигидан ўрганган одатини тарк этгани йўқ. Ўзбекининг эшиги доимо очиқ, биттанинг келиши, биттанинг кетиши бор. Нима бўлганда ҳам ҳаммаёқ топ-тоза тургани яхши-да.

Эри Боймурод ҳам тозаликни яхши кўрарди. У ҳам гўзал тонгларни севарди. Энди эса...

Сўнгра у дастаси қийшиқ, эски челақни олиб, бир намадан умидвор бўлиб айвонга боради. Сигир ҳам гўё "сени кутиб турувдим-а" дегандай эринибгина қарайди. Айвоннинг четида ётган бузоқ жонивор хўрраяди. Кеча оқшом болалари Туркманариқнинг бўйидан териб келган ўтдан бир сижим сигирга ташлайди ва уни соға бошлади. Челақнинг остидаги билинар-билимас сувга узун ва ориқ бармоқларини намлаб олиб, чандир эмчакларини умид билан тез-тез чўза бошлади...

Хайрият, берган сутига бир обгардон сув қўша, ширчой бўлади. Болаларига тангадай-тангадай ёғ солиб берса ҳарқалай тўқ сақлайди. Бунинг устига кеча кенжасининг мазаси қочиб, врачга борган эди: "Янга, иложи борича сут билан қатиқ ичиринг", деб қолди. Бу ўлгурнинг у кундан-бу кунга берадиган сuti нимага ҳам етарди. Эрталаб болаларни авраса бўлгани. Энди кимга ҳам сут деб боради. Тунов кунни ён қўшниси Арофатларниқига қизчаси Тулганойни юборса, "Ўзимизга етмайди-ю" деб тўнғиллаганимиш. Рост-да, уларга ҳам қийин.

Бир ҳовлида ўн уч жон бир сигирдан умидвор. Ҳозир ҳеч ким ўзидан ортмайди. Бу ёқда хўжалик раҳбарлари оила бошига бир тоннадан шўра ва янтоқ қолиб бериш

керак, деб оёқ тираб олган.

Уйдаги моллар эса оч...

У турар экан, катта-катта кўзларини унга қадаган сигирга аламазадалиқ билан қаради. Сўнгра сал юмшаб, ўйлай бошлади: "Ҳозир шунақа кунларга қолдик, жонивор. Мана, сен ҳам ҳадемай қуритасан. Кейин ҳолимиз не кечади? Мен билан сен борга ҳам, йўққа ҳам чидаймиз. Болаларимиз-чи?.. Ана шуларга қийин. Улар тушунармиди буни. Айб уларда ҳам эмас. Ҳаммамиз ҳам болаликда шунақа бўламиз..."

Мана, олти ойдан бери хўжайинимиз йўқ. Уни ноҳақ қамашди. Тепада Худо бор, унинг заррача ҳам айби йўқ эди. Бир обиз гапга қамашди-қўйди. Энди ҳаммамизга оғир бўлди. Ахир, ҳовлида бир эркакнинг бўлгани яхши-да.

Ҳозирги кунда бошинга оғир кун тушмасин. Оғайнингни ҳам, дўстингни ҳам катта-кичиги сендан юз ўғирар экан. Ушандан буён бу уйда одам борми-йўқми, деб ҳеч ким сўраб келмади. Ана шундай пайтда билинади-да, одамзотнинг қадрини. Пичоқ ур – қон чиқмайди. У бечора ҳеч кимга ёмонлик қилган банд эмас. Энди бир обиз гап қайтарганига номардлар шу кўйга солишида уни. Номини ёмонотлик бўлди. Лекин Худойим ҳаммасини кўриб турибди. Ёмонларнинг албатта жазосини беради.

Сен жониворда ҳам нима айб. Емишингни ўз вақтида беролмасак, етаклаб боқишга ҳам ҳозир жой йўқ. Кўп хўрсинаверма, жонивор, ҳаммамиз ҳам мусофирмиш. Бирон кун қорнинг тўядиган вақт келар, ушанда челақ-челақ сут берарсан. Ишқилиб, хўжайин тезроқ қайтсин-да. Болалар ҳам у кишини жуда соғинган..."

Бузоқча чўзиб маъради. Сигир боласига ўғирилди. Роҳила эса бир тутам ўт олиб бузоқчага берди. Сўнг қўлидаги челақни айвонча четигада ийлакли симга илдириб, "Товуқлар кургур тухум қўйгандир", деган хаёлда товуқхона томон юрди.

– Э, қақилламай қақодонинг тешилгурлар-ей!

Унинг овоз қичариб койинишлари бекор кетди. Бешта товуқдан зўрга биттаси туғибди. Ҳафсаласи пир бўлди. "Бекорга қақиллашади, – товуқхона четигади

кундага ўтириб, ўйлай бошлади у. – Куруққа томоқ қоқишади. Шу товуқлар ҳам одамни алдайди-я. Уч кундан буён битта тухумга шунча қақ-қақ, Тавба, булар ҳам Худонинг бир махлуқи-да. Шу ўлгурларда ҳам нафс бор. Ризқини териб ейди. Қани, энди одамзот шундай бўлса. Йўқ! Унда "сен ёмонсан, сен бошлиқни сўқдинг", деб кимни қамашади? Ушанда ким буйруқ қиладу-ю ким бажаради? Шундай яратганига ҳам шуқур, бўлмаса, бир-бирининг кўзларини чўқиб оларди, бу одамлар... Энди шу кунларда муштдай-муштдай тухумларингни тўтиб қилманглар. Кўриб турибсизлар, хўжайинимиз кетгандан буён аҳволимиз оғирлашиб қолди. Айниқса, болаларга қийин. Сизлар бола туғиб кўрмагансизлар-да, билмайсизлар, қақажонлар. Тунов кунни Марзияга муаллимни "агар форма олмасанг, дарсга келма", дебди. Пул йўқ, қаердан олашимиз. Бечора беш кундан бери йиғлайди, мактабга бормайди. Ахир, битта менинг кетмон чопганим нимага ҳам етарди?

Энди сизлардан бир нарсаси олиш учун бир нарсаси бериш керак. Донинг ҳам қолганини экдик. Нима қиламиз? Хўжайинимиз қайтгунча тақдирга тан бериб яшайверамиз-да...

Ўзларинг ҳам биласизлар-ку, ўша кунни ҳовлида донлаб юрган эдиларинг. Ер ўлчовчилар келиб қолди. Ҳалиги дароз ҳисобчи таноб чўпини у ёқдан-бу ёққа ташлаб чиқди. Икки таноб ер зид экан. Улар бир-бирларига "нима қиламиз?" деб қараб туришгани, совхознинг парткоми келиб қолди. Ҳисобчи бола бидирлаб ҳаммасини унга тушунтирди. Партком ҳовлининг ичини ўзича чамалаб, кейин юқорида экилган буғдойзорга ишора қилиб: "Хў, ўша ерни бузинглар, ўрнига пахта экасизлар", – деди. "Ака, бешта болам бор. Уларнинг ризқини қирқманг. Келгуси йил экмаймиз, давлатга берамиз", – деди Боймурод гапга аралашиб. "Шунча ортиқча ерни эгаллаб олибсиз, яна гапингизни қаранг. Уроқ солинглар", – деб буйруқ берди партком ер ўлчовчиларга.

Шунда Боймурод ҳовлида ўйнаб юрган болаларини буғдойзорнинг четига қатор қилди. "Буғдойнинг эгаси шулар!", – деб туриб олди. Болалар эса изиллаб йиғлашарди. Менинг ҳам юракларим қон бўлди.

– Хали шунақа қилиб энгмоқчимсан ё кўрқмоқчимсан, аҳмоқ! – бақирди партком.

Боймурод ҳам тўлиб турган эканми: – Ўзинг аҳмоқсан! Сизлар ҳам биласизлар кимни сиқошни, – деди жаҳл билан.

Бўлган гап шу. Шу ерда акт тузишди. Кечкурун мелиса келиб олиб кетди. Карманда ўн беш кун ётди. Сўнг Каттақўрғон турмасига олиб кетишди. Бориб кўролмадик ҳам бечорани. Майли, ярми қолди. Начора, кутамиз. Ёмонларнинг жазосини Худо берар... Кўп ҳам туғмасдан юрманглар, ҳеч бўлмаса кун ора туғиб туринглар. Бир шамолланглар..."

У товуқхонани очиб товуқларни чиқариб юборди. Ўзини энгил ҳис қилди. Ғуссаси бироз тарқагандай бўлди...

Ранглари синикиб қолган Роҳила болаларига ширчой қилиб ичирди. Катта қизи Марзияга укаларини қолдириб, ишга жўнаш тараддуғига тушди.

– Она, қачон форма олиб берасиз, бугун ҳам мактабдан қоламми? – деб йиғлади қизи.

– Йиғлама, келаётган бозорда товуқлардан сотамиз. Ўша пулдан олиб бераман. Укаларингдан эҳтиёт бўл. Ҳовлининг у ерибу ерларидан ўт юлиб сигирга беринглар. Укаларинг йиғласа, саватдаги қотган нондан ивитиб бергин.

У ишга кетатуриб: "Э, лаҳатга тикай селларни. Қаро ерга бориб қақилла! Кишт-е", – дед супа юзигади йиртиқ ковшини олиб, янги экилган буғдойларни титқилаётган товуқларга қараб иргитди.

Ҳозирги кунда бошинга оғир кун тушмасин. Оғайнингни ҳам, дўстингни ҳам катта-кичиги сендан юз ўғирар экан. Ушандан буён бу уйда одам борми-йўқми, деб ҳеч ким сўраб келмади. Ана шундай пайтда билинади-да, одамзотнинг қадрини.

АЛОҚА КОРХОНАЛАРИДА

"Ўзбектелеком" Сўхда: ОДАМЛАРНИНГ ЭРТАНГИ КУНГА ИШОНЧЛАРИ ОРТДИ

Сўх туманида муаммоли масалалар ечими қандай ҳал этилмоқда? Режадаги ишлар қай даражада бажарилди? Биз "Ўзбектелеком" АК Фарғона филиали техник директори Ихтиёржон АСКАРОВга шу саволлар билан муурожаат қилдик. У қуйидагиларни гапириб берди:

– Айни кунларда туманда жуда кўплаб ташкилотлар қатори биз ҳам белгиланган ишларни қизгин давом эттирмаймиз. Шунга айтиш кераки, Сўх телекоммуникациялар боғламаси томонидан умумий сифими 1,776 минг рақамли (фойдаланиши сифими 1,057 минг ёки 60 фоиз) бта АТС орқали аҳолига телекоммуникация хизматлари кўрсатиламоқда. Туман марказида умумий сифими 1,120 минг S&C08 русумли Huawei станцияси, Мулгон қишлоғида сифими 208 рақамли "КонтЭл-СГМ" русумли станция, Хушёр, Қалъа, Офтобру МФЙларга умумий сифими 192 портли уч дона MSAN ва Навобод МФЙга 256 портли MSAN қурилмалари ўрнатилган. Марказий АТСда сифими 188 портли DSLAM қурилмаси ва MSAN қурилмаларини интернет портлари билан интернет хизматларини кўрсатувчи кенг полосали қурилмаларнинг монтаж сифими 576 портга тенг, фойдаланиши сифими 117 портни ташкил этмоқда.

Алоқа-линия иншоотларига тўхталадиган бўлсак – 35 км. ҳаво алоқа линиялари, беш км. телефон канализацияси, 28,4 км. мисли алоқа кабеллари, 17,4 км. оптик толали алоқа кабеллари, 32 дона телефон қудуқлари, уч дона қорқатиш жавонлари, беш дона коммутатор (Switch), 61 дона ЯКГ-10х2, 15 дона ЯКГ-20х2 ва 10 дона КРТ-10х2 қурилмаларидан иборатдир.

"ЎзМобайл" мобил алоқа тармоғи орқали ҳудуддаги 9та объектда 17та GSM (9та 2G ва 8та 3G) ва иккита CDMA-450 (1x) база станциялари орқали алоқа хизматлари кўрсатиб келинмоқда.

Сўх – анклав ҳудуд. Туманга Қирғизистон Республикаси ҳудудидан ўтиб борилиши сабабли телекоммуникация хизматлари Чодак РРС – Ленбург РРС оралиғидаги рақамли радиореле линияси ҳам бор. ПТТ филиали томонидан Чодак РРС – Ленбург РРС оралиғидаги рақамли радиореле линияси 2+1 тартибда 2хSTM-1 ҳамда Ленбург РРС – Сўх 462-АТС – Сўх РТС йўналишларида 1+1 тартибда STM-4 сатҳда транспорт каналлари ташкил этилган.

UMS МЧЖ томонидан Чодак РРС – Ленбург РРС оралиғидаги радиореле линияси ташкил этилган, линиядан "Ўзбектелеком" АК эҳтиёжи учун 1хSTM-1 сатҳидаги канал ажратилган. Ҳозирда ушбу ташкил этилган транспорт каналларда қуйидаги йўналишларда Е1 оқимлар ташкил этилган:

Туманда телекоммуникация инфратузилмасини кенгайтириш ва хизматлар сифатини яхшилаш мақсадида умумий узунлиги 74 км. оптик толали алоқа кабеллари,

умумий сифими 560 портли телекоммуникация қурилмалари, 100 дона 7 метрли темир-бетон ҳамда зарур транспортлар воситалари ва махсус материаллар келтирилди. Умумий узунлиги 72,75 км. оптик толали алоқа линиялари Равон – Малбут, Ленбург – Малбут, Газнов – Тул, Девайрон – Тул, Тул – Умбага, Равон, Демурсад йўналишлари қурилиши якунланди.

Ижтимоий соҳа объектлари, яъни 27та мактаб, 22та мактабгача таълим ва 8та соғлиқни сақлаш муассасалари ҳамда Мулгон, Малбут, Демурсад, Тул, Янгиариқ, Сариканда, Қизилқиё, Қақир, Ленбург қишлоқ врачлик пунктлари қамраб олинди. Туманда кўрсатилаётган орасматлар ҳажмини ошириш ва сифатини янада яхшилаш мақсадида туман марказига ташкил этилган транспорт телекоммуникация тармоғини оптик толали алоқа линияси орқали ташкил этиш учун Газнов МФЙнинг ҳудудида Қирғизистон Республикаси чегарасига қадар 250 метр ҳамда икки чегара орасидаги дахлсиз ҳудудда 250 метр, жами 500 метр ер ости оптик толали алоқа линияси қурилди. Мазкур магистрал алоқа линиясида 3 Гбит/с алоқа каналларини ташкил этамиз. Шу мақсадда охирилари қурилмалар ўрнатилди.

Ҳозирда 3 Гбит/с шу кунлардаги имкониятдан 10 баробар юқори алоқа каналларини ишга туширишга муваффақ бўлдик. Шунга таъкидлаш зарурки, эҳтиёждан келиб чиқиб кенгайтириш имконияти ҳам мавжуд. Туман солиқ инспекциясига юқори тезликдаги интернет хизматини тақдим этиш учун тадбирий чоралар кўрилиб, кенг полосали қурилма ўрнатилди. Сўх марказида жойлашган 462-АТС биносида замонавий технология асосидаги 16 PON порт (512 абонентга мўлжалланган) сифимли OLT телекоммуникация қурилмаси ўрнатилганидан ҳам аҳоли беҳад

мамнун. Мазкур тадбир, турган гапки, замонавий телекоммуникация хизматлари ва юқори тезликдаги интернет хизматларидан фойдаланиш имконини янада кенгайтиради.

Бунёдкорлик ишларини амалга оширишга 45 нафар мутахассис ва ишчилар жалб этилган. Улардан 20 нафари маҳаллий ёшлар бўлиб, улар шартнома асосида иш билан таъминланишиди. Тул МФЙга 16 порт (512 абонент порт) сифимли OLT телекоммуникация қурилмасини ўрнатамиз. Шу билан туман инфратузилма объектлари телекоммуникация хизматлари билан тўлиқ қамраб олинган бўлади.

Хўш, хизматларни тақдим этиш тарғибот ишлари қандай олиб борилаётган? Бу саволга онлайн суҳбатимизда филиал корпоратив мижозларга сотиш гуруҳи мутахассиси Салимжон Ҳожикўловдан қуйидагича жавоб олдик:

– Сўхда ҳаёт бугун бир маромда давом этмоқда. Сўх обод ва мафтункор туманга айланмоқда, десак асло муболага бўлмайди. Бунда, биз телекомчиларнинг улуши айниқса катта бўлиши табиий, албатта. Мен ташкилот ва муассасалар билан ишлаяпман. Уттиздан ортинг мактаб ва боғчалар билан шартномалар тузишга келишиб олдик. Хонадонларга оммавий сотувлар хизмати мониторинги гуруҳи мутахассиси Улғубек Наҳмидинов уйма-уй юриб, хизматларимиз афзаллигини ва имтиёзларини тарғиб этмоқда.

РАҚАМЛИ ОПТИК АЛОҚА ТИЗИМЛАРИ

Уларнинг ҳалақитбардошлигини ошириш усуллари

Технологик жараёнлар ва ишлаб чиқаришни автоматлаштиришнинг замонавий жараёни автоматлаштирилган бошқарув тизимларини кенг жорий этишни назарда тутаяди, бу эса жисмоний алоқа каналлари орқали юқори шовқинга чидамлилиқ, уларнинг ишончли ишлаши ва ахборотни муҳофаза қилишнинг юқори даражаси билан катта ахборот оқимларини узатиш ва қабул қилишни таъминлаш вазифасига олиб келади. Ушбу техник талабларни таъминлаш учун потенциал ахборот имкониятларини амалга оширадиган оптик толали алоқа каналлари истиқболга эга.

Кабел алоқа линиялари нисбатан қисқа узунлиги ва юқори операция-техник талаблар билан автоматлаштирилган назорат қилиш тизимлари учун, биринчи навбатда, қийин иш шaroитида ишончлиги учун, жуда самарали ёруғлик чиқарувчи диодлар билан оптик толали каналлар фойдаланилади.

Албатта, оптик нурланиш манбалари – ёруғлик чиқарувчи диодлар дизайн соддалиги, юқори ишончлиги, ҳарорат ва насос оқимидан чиқиб оптик куч чизиқли қарамлик, шунингдек, кам ҳаражатдан нурланиш хусусиятлари заиф боғлиқлиги лазер манбалардан илҳомий фарқ қилади.

Шу билан бирга, илмий ва техник адабиётларда оптик каналларнинг ёпишқоқ бўлмаган оптик эмитент билан потенциал аралашшга чидамлилигини баҳолаш масалалари жуда чекланган. Бу иш оптик бўлмаган нурланишнинг квант хусусиятини ҳисобга олган ҳолда оптик рақамли каналларнинг потенциал шовқинга чидамлилигини назарияси қатор бўшлиқларини тўлдирди. Якуний вақт оралиғида оптик трансмиттерда ноаниқ эмитент билан ҳосил бўлган тенг эҳтимолий сигналларни ажратиш вазифасини қўриб чиқамиз. Сигналлар қуйидаги шаклда тақдим этилади:

Оптимал қабул қилувчининг синтези. Номаълум радиация манбаи билан оптик алоқа канали учун, муаллиф ортогонал сигналларнинг оптимал қабул қилувчиси ривожланган маънода минимал ўртача хато эҳтимоли мезонлари билан синтез қиламиз, бу эса ноаниқ оптик эмитент билан рақамли каналнинг шовқинга чидамлилигининг квант чегарасини янада аниқлаш имконини беради. Бунинг учун, иш натижалари ёрдамда, шаклида, м ортонормаллашган бузилиш зарф a(t) ҳар бир шовқин фотонлар ўртача сонини аниқлаш.

Шундай қилиб, ноаниқ эмитентга эга бўлган оптик рақамли m-1 канали учун ортогонал оптимал қабул қилгичнинг минимал ўртача хато эҳтимоли мезонлари бўйича синтезланади ва рақамли сигналларни қабул қилишнинг тўлиқ қаршилигининг квант чегарасини белгилайдиган аналитик ифода олинади. Олинган квант тўсиққа чидамлик чегараси, масалан, ёруғлик чиқарувчи диод билан, ноаниқ эмитент билан рақамли оптик толали каналнинг потенциал шовқинга чидамлилигини баҳолашга имкон беради.

Беҳзод УТКУРБЕКОВ,
ТАТУ магистранти

Ҳидоят ИСМОИЛОВА, Сўх ТБ тижорат агенти:

— Ҳа, туманимиз кундан-кунга чироқ очмоқда. Таърифига тил оғиз. Муносиб сўз ҳам топа олмайдиман. Бир ойдан кейин келсангиз, ишончим комилки, Сўхни танимай қоласиз. Мана, мени айтди дерсиз. Равон йўллар. Қуркам бинолар... Айниқса, электр таъминоти яхшиланди. Энди чироқ ўчмас экан. Демак, интернет доими ишлайди. Фарзандларимиз таълими, тарбияси ортга кетмайди. Ёшларимизнинг илм олишида оғриқли, мажбурий "танаффус"лар барҳам топади. Уқитувчилару тиббиёт ходимлари интернетдан фойдаланиб, ўз билми ва кўникмаларини хотиржам ошириб борадилар ва уларнинг хизматлари сифати ҳам юксалаверади. Ўз навбатида, бизнинг ҳам муваффақиятларимиз кўпайиб бораверади.

Пурвиқор тоғлар бағридаги диёр одамларининг эртанги кунга ишончлари ортди. Бунда "Ўзбектелеком" АК ходимларининг бекиёс ўрни бор.

Ҳафиза САЛЯҲОВА,
"Xabar"нинг Фарғона вилоятидаги муҳбири

ОБЪЯВЛЕНИЯ!

Общество с ограниченной ответственностью "Центр развития информационных технологий", зарегистрированное Единым центром по оказанию государственных услуг субъектам предпринимательства по принципу "Одно окно" Мирзо Улугбекского района, города Ташкент, Мирзо Улугбекский район, улица Тепамасжид, 4А, ИНН: 306546945, согласно решению общего собрания участников Общества от 26 июня 2020 года уменьшает свой уставный фонд с одного миллиарда сум до семьсот семьдесят шесть миллионов сум. Претензии принимаются в течение в 30 дней со дня опубликования настоящего объявления по адресу: город Ташкент, Мирзо Улугбекский район, улица Тепамасжид, 4А.

Коронавирусдан ҳимояланамиз:

СМАРТФОННИ ҚАНДАЙ ТОЗАЛАШ КЕРАК?

Коронавирус пандемияси дунё бўйлаб жиддий хавфга айланди. Шу ва бошқа вируслар, бактериялар кишига оммавий ишлатиладиган жиҳозлардан ташқари, турли гаджетлар орқали ҳам юқиши мумкин.

Мутахассисларнинг таъкидлашларича, смартфонларни тозалаш учун 70 фоизли изопропил спиртини ўзида сақловчи антибактериал салфеткалардан фойдаланиш керак. Смартфонлар бу мақсадда Clorox махсус салфеткаларини тавсия этишади, лекин бошқалари ҳам бўлаверади.

Ёдда тутинг: спирт смартфонлар дисплейдаги ёғ юқишидан сақловчи олеофоб қопламага салбий таъсир этиши мумкин. Аммо гаджетдан кўра ўзимизнинг ва яқинларимизнинг саломатлиги муҳим-ку, тўғрими? Мазкур қопламани зарарлаб қўймастик учун экранни артганда қаттиқ босмаслик ва бармоқларни бир текисда ҳаракатлантириш тавсия этилади.

Аввало, ўзингиз гигиенага қатъ-

ий амал қилишингиз, ҳар гал кўчадан киришингиз билан қўлларингизни иссиқ сувда яхшилаб совунлаб ювишингиз керак, кейин эса юзларингизни. Сўнг қўлга тез-тез олинандиган бошқа ашёлар қатори, смартфонингизни ҳам дезинфекциялашингиз лозим, чунки айнан телефон кўплаб микроб ва бактерияларнинг асосий ташувчиси ҳисобланади.

Сўнги маълумотларга қараганда, коронавирус нақ тўққиз кунгача телефон корпусида жон сақлаб қолиши мумкин экан! Энди ўйлаб кўринг – шахсан сиз кейинги 9 кун мобайнида қаерларда смартфонни олиб юрдингиз, неча марта лаб жамоат жойларида уни чўнтақдан чиқардингиз...

Демак, экспертлар антибактериал салфетка билан смартфонни куйидагича дезинфекция қилишни маслаҳат беришмоқда:

Салфеткани ёйиб, биринчи навбатда, телефоннинг экранини бир текисда артинг.

Энди салфетканинг ҳозиргина экранни тозалagan томонини ичка-

рида қолдириб буқланг ва смартфонингизнинг орқа панелини ҳамда қирраларини яхшилаб тозаланг.

Ишлатилган салфеткани ташлаб, янгисини олинг ва юқоридаги усулни бошқадан такрорланг.

Мутахассислар телефонларни кунига уч марта – эрталаб ишхонангизга (ёки ўқиш жойингизга) етиб олгач, тушликка чиқиб келганингиздан кейин ҳамда уйга қайтганингиздан сўнг шу тариқа дезинфекциялашни тавсия этишади.

Шу ўринда кўпчиликни битта савол қизиқтиради: смартфонни спиртли ичимликлар, масалан – ароқ ёрдамида ҳам тозаласа бўладими? Мутахассисларга кўра – бўлаверади, аммо бу вирус ва микробларни ўлдиришга камлик қилади. Зеро, бу паразитларни ўлдириш учун тозалаш воситаси таркибида камида 60 фоиз спирт бўлиши керак. Ароқ эса одатда 40 фоиз спиртдан иборат; шу боисдан бу каби спиртли ичимликлар билан намланган салфетка ёки дастурўл ёрдамида артиш етарлича натижа бермайди.

ҚАЛЬ ОЙНАСИ

Эр-хотин янги уйга кўчиб ўтишди. Эрта турган хотин кўшни аёлининг ювган кирларини дорга илаётганини томоша қилиб, эрига деди:

– Қарагин, шунчалик ҳам кийим кир бўладими. Тозароқ ҳам ювмабди-я.

Эр газета ўқиб ўтиргани учун унинг гапларига эътибор бермади.

– Балки, унинг совуни яхши эмасдир, балки у кир ювишни умуман билмас. Кир ювишни ўргатиб қўйиш керак экан, кўшни аёлга. Шундай қилиб, ҳар сафар кўшни аёл кирини ювганда шу гаплар такрорланар эди. Ниҳоят, кунлардан бир кун у деразадан қаради-ю хайратини яширолмади:

– О! Бугун кирлар тоза ювибди! Кир ювишни ўрганиб олган, шекилли!

– Йўғе, – деди эри, – мен бугун эртароқ туриб деразаларимизни ювиб қўйган эдим.

Ҳаётда ҳам шунга ўхшаш! Ҳаммаси биз кўчани кўраётган дераза ойнасига боғлиқ. Бировларни танқид қилишдан аввал, ўзимизнинг қалбимиз ва мақсадларимизнинг тозаллигини текшириб олмоғимиз лозим.

ЎЗИНГИЗ ТАЙЁРЛАНГ

ОЛЧАЛИ ЛИМОНАД

Ёзининг жазирама кунларида жуда фойдали лимон яхна ичимликларни уй шароитида тайёрлаш рецетти. Оилангиз ва яқинларингиз учун тайёрлаб кўринг.

Масаллиқлар:

1 дона йирик лимон, 2 дона апельсин;
3-4 дона ялғиз шохчаси;
100 мл. қийём;
муз;
газланган сув.

Тайёрланиш усули:

Битта апельсиннинг ярмини ва лимоннинг тўртдан бирини бўлақларга бўлиб оламиз. Қолганидан шарбатини эзиб, чиқарамиз. Графинга мева шарбати ва олча қийёмини қуямиз, ялғизни қафтими билан эзиб, соламиз. Графин ярим бўлгунга қадар муз қўшамиз. Қолганини газланган сув билан тўлдиримиз. Олча бўлақлари ва ялғиз билан безатамиз.

САЛОМАТЛИК

Онколог кунгабоқар ёғи хавфидан огоҳлантирди

Рафинадланган кунгабоқар ёғи соғлиқ учун хавфли бўлиши, саратонни келтириб чиқариши мумкин. Бу ҳақда хирург-онколог Иван Карасев Instagram каналда маълум қилди.

Мутахассиснинг сўзларига кўра, бу маҳсулот рафинадлаш жараёнида кимёвий моддалар, масалан, бензин ва гексан билан ишлов берилади. Ёғни улардан тўлиқ тозаланиши иложи бўлмагани боис таомга тушади. Шунингдек, қовуриш вақтида ёғ таркиби бутунлай ўзгариб кетади, канцероген моддалар ҳосил бўлади. Овқат

пишириш жараёнида улар озиқ-овқат маҳсулотларига сўрилади. Шу боис улар деярли ҳар куни одам организмига тушади.

Рафинадланган кунгабоқар ёғи таркибида жуда кўп микдорда трансёллар мавжуд. Улар танада тўпланиб, турли касалликларни келтириб чиқаради.

Шифокорнинг айтишича, унинг оиласи аллақачон бундай ёғдан бош тортиб, ўрнига зайтун ёғидан фойдаланишади. Зайтун ёғи таркибида антиоксидантлар кўп бўлиб, касалликнинг бошланғич босқичларида саратон хужайралари ҳосил бўлишига тўсқинлик қилади.

Xabar

МУАССИС:

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ВА
КОММУНИКАЦИЯЛАРИНИ
РИВОЖЛАНТИРИШ ВАЗИРЛИГИ

Бош муҳаррир
Абдуғани АБДУРАҲМОНОВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Шўхрат СОДИҚОВ (Ҳайъат раиси), Назиржон ҲАСАНОВ,
Коммуна ИРИСБЕКОВА, Тўлқин ТЕШАБОВ,
Лутфилло ТУРСУНОВ (Бош муҳаррир ўринбосари),
Усмоножон ЙЎЛДОШЕВ (масъул котиб).

Таҳририятта келган кўлзма ва суратлар эгаларига қайтарилмайди.
Муаллифларнинг фикрлари таҳририят фикридан фарқланishi мумкин.
Нашримиздан кўчириб босилганда “Xabar”дан олинганлиги кўрсатилиши шарт.

Газетани тайёрлашда интернет материалларидан ҳам фойдаланилади.
Баҳоси келишилган нархда.

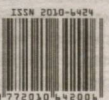
МАНЗИЛИМИЗ:

100000, Тошкент шаҳри,
Амир Темур 1-тор кўчаси, 2-уй
(муъжал: Олой бозори).
Телефонлар: 71-234-18-59, 71-234-18-31,
факс: 71-234-17-91. E-mail: info@xabar.uz

Обуна индекси — 228.

Газета таҳририят компютер базасида терилди ва саҳифаланди.

Дизайнер: Аслиддин БЎРИЕВ.
Навбатчи: Усмоножон ЙЎЛДОШЕВ.

ISSN 2010-6424

Босишга топширилди — 23.00.
Босишга топширилди вақти — 24.00.

Газета Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлиги томонидан
0016 рақами билан 2013 йил
23 июлда рўйхатга олинган.

Газета ҳафтанинг
жума кунини
чиқарди

“Шарқ” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида чоп этилди.
Манзил: Тошкент шаҳри,
“Буюк Турон” кўчаси, 41-уй.

G-757 сонли буюртма.
Офсет усулида босилди.
Қоғоз бичими А-3, ҳажми 4 босма табақ.
Адади: 3959 нусха.

Вилдат
муҳбирлари:

Андижонда 226-47-80 Бухорода (99)854-7305 Жиззахда (94) 199-95-64 Наманганда (91) 353-71-25 Навоийда 225-91-10 Нукусада 554-35-45 Самарқандда (91)557-84-44 Термизда (91)235-88-68 Тошкентда 234-18-59 Урганчада (97) 211-65-05 Фарғонада 244-18-05 Қаршида (93)931-08-99